

ERIKOISOPERAATIO, TUNTEET, NORMIT
filosofinen katsaus Venäjän propagandaan Ukrainan kon-
fliktissa

Vili Hokka
Maisterintutkielma
Filosofia
Yhteiskuntatieteiden ja filo-
sofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä: Vili Hokka	
Työn nimi Erikoisoperaatio, tunteet, normit: filosofinen katsaus Venäjän propagandaan Ukrainan konfliktissa	
Oppiaine Filosofia	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika: 11.4.2024	Sivumäärä: 61
Ohjaaja Prof. Mikko Yrjönsuuri	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmassa suoritettiin filosofinen analyysi Venäjän propagandan piirteistä ja vaikutuskeinoista, tavoitteena selvittää propagandan vaikutustapaa ja rationaalisuutta Ukrainan konfliktin ajalta. Rationaalisuudella tarkoitetaan tässä sitä, miten perusteltuna tarkasteltavaa propagandanarratiivin väitettä tai oikeutusta voidaan pitää. Tutkielma jakautui kolmeen osaan, joista jokaisessa käsiteltiin osion teemaan liittyviä propagandanarratiiveja valittujen filosofien tutkimusta soveltamalla. Tarkasteltava propaganda otettiin ensisijaisesti Venäjän valtionmedioista, sekä poliittisesti merkittävien edustushenkilöiden lausunnoista.</p> <p>Tutkimuksen kolme osaa jakautuivat seuraavasti: Sota-termin semanttinen tutkimus, tunteiden roolin tutkimus, ja normatiivisten argumenttien tutkimus. Semanttisen tutkimuksen kohdalla ensisijaisesti tarkasteltava filosofilähde oli Alexander Moseley. Tunteiden tutkimuksessa tarkastelu nojasi ensisijaisesti Martha Nussbaumin poliittisten tunteiden analyysiin. Propagandan normatiivisten väitteiden kohdalla osaltaan korostui Michael Walzerin suorittama tutkimus.</p> <p>Tutkimuksessa havaittiin, että propagandan pyrkimyksenä oli saada aggressori näyttämään sotatoimissaan oikeutetulta. Eri propagandakeinot pyrkivät tähän eri keinoin: Sodan nimeäminen erikoisoperaatioksi pyrkii peittelemään hyökkäävän osapuolen omaa aggressiota. Tunteilla pyritään manipuloimaan rationaalista tahtoa epähumanisoimalla ja luonnehtimalla vastapuolta saastuttavaksi, luomalla rationaalisia uhkakuvia, ja herättämällä pelkoa. Tunteet vetoavat rationaalisiiin perusteluihin, jotka kuitenkin lähemmän tarkastelun myötä paljastuivat kontekstissaan epärationaalisiksi. Normatiivinen propaganda pyrki tarjoamaan suorat oikeutukset Venäjän toimille vetoamalla Ukrainan kuulumiseen Venäjälle, esittämällä kyseessä olevan taistelu fasismia vastaan, ja osoittamalla länsimaiden kaksinaismoralismia. Havaittiin, että propaganda ei tarjonnut rationaalisia perusteluja sotatoimille: propaganda vetoaa osittain hyväksytyiksi tunnustettuihin periaatteisiin, joilla sotien aloittamista voidaan oikeuttaa, mutta näiden periaatteiden ei osoitettu olevan tarpeeksi läsnä Ukrainan konfliktin tapauksessa.</p>	
Asiasanat: sota, propaganda, etiikka, argumentaatio, filosofia	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	ERIKOISOPERAATIO- TERMIN MERKITYS.....	5
2.1	Kamppailu ja sotilaalliset operaatiot.....	5
2.2	Sota ja muut konfliktimuodot	7
2.2.1	Sota ja vallankumous	7
2.2.2	Hybridisota.....	9
2.3	Sota irrotettuna normatiivisesta tulkinnasta.....	10
2.4	Sota ja antikonseptualismi	12
2.5	Sota ja sen "toinen"	13
2.6	Sodan semantiikan yhteenveto	16
3	POLIITTISET TUNTEET PROPAGANDASSA.....	17
3.1	Inho ja sen rooli propagandassa	18
3.1.1	Inho sodan oikeuttajana	21
3.2	Suuttumus sodan oikeuttajana.....	24
3.2.1	Havaitun suuttumuksen rationaalisuus	25
3.3	Pelon rooli propagandassa	27
3.4	Tunteiden roolin yhteenveto	29
4	SODAN NORMATIIVISET OIKEUTUKSET	31
4.1	Oikeutettu sodankäynti.....	32
4.1.1	Oikeudenmukainen syy	33
4.1.2	Oikeutettu tarkoitus	34
4.1.3	Suhteellisuus	34
4.1.4	Viimeinen keino.....	35
4.2	Ukrainan kuuluminen Venäjälle.....	36
4.3	Taistelu fasismia vastaan	39
4.4	Oikeutus kaksinaismoralismista	46
4.5	Normatiivisten oikeutusten yhteenveto	52
5	PÄÄTÄNTÖ.....	54

1 JOHDANTO

24.02.2022 Venäjä aloitti hyökkäyksen maalta, mereltä ja ilmasta Ukrainan suvereeniksi tunnustetulle alueelle. Hyökkäystoimenpiteet ovat edelleen käynnissä, ja ne sisältävät elementtejä kaikista Venäjän asevoimien päähaaroista. Ukraina on vastannut hyökkäykseen puolustautumalla omilla asevoimillaan, sekä kansainvälisen avun suomalla kalustolla ja vapaaehtoisilla.

Hyökkäystoimet ovat herättäneet runsaasti huomiota, ja konfliktin voi katsoa vaikuttavan myös fyysisten taistelujen ulkopuolella. Yhtenä taistelukenttänä voidaan pitää tiedotusvälineiden ja median muodostamaa sfääriä, jossa osapuolet kamppailevat informaation taivuttamisen keinoin. Tutkimuksessani tarkastelen juuri tällä kentällä tapahtuvaa kamppailua, pyrkien syventymään siihen filosofian suomin keinoin.

Tässä maisterintutkielmassa tutkin siten filosofian menetelmin, millaista Venäjän hyödyntämä propaganda on luonteeltaan ollut Ukrainan konfliktin aikana. Tutkin, miten se pyrkii vaikuttamaan, sekä arvioin, miten perusteltuna/rationaalisena siinä esiintyviä oikeutuksia voidaan pitää. En kuitenkaan pyri niinkään arvioimaan propagandan käyttämisen itsensä rationaalisuutta, sillä propagandan hyödyntämisen tavoitteita voidaan pitää järkevinä: tarkoituksena on saada aikaan jokin toivottu vaikutus kohteessa. Sen sijaan keskityn arvioimaan propagandan sisältämien väitteiden perusteltavuutta. Lisäksi tutkimus myös välillisesti osoittaa millaista propagandaa Venäjä on konfliktissa hyödyntänyt, joskin rajauksista johtuen propagandan monimuotoisuus ei kokonaisuudessaan tule tässä työssä edustetuksi.

Tutkimuksen merkitys on osittain siinä, että Ukrainan konflikti on tuore esimerkki modernista sodasta, joka voi tuoda mukanaan uusia elementtejä informaatiovaikuttamisen kautta. Toisaalta muutoksista huolimatta pyrkimyksenä on myös osoittaa jo aiemmin tehtyjen filosofisten tulkintojen merkitys myös nykyaikaisen propagandan tulkittamisessa. Tutkimustyö osaltaan osoittaa myös filosofian merkityksen käytännön ongelmien parissa.

Tutkimuskysymykset ovat siis seuraavat:

- Miten Venäjän hyödyntämä propaganda vaikuttaa kohteeseensa?
- Miten perusteltuna propagandan sisältämää oikeutusta voidaan pitää?

On huomionarvoista, että tutkimukseni keskittyy ajallisesti pääasiassa Ukrainassa käynnissä olevaan, nykyiseen (2022-) konfliktiin, joskin johtuen konfliktin alkuaikavaiheesta tulen myös jossain määrin viittaamaan jo vuodesta 2014 hyödynnettyihin narratiiveihin. Tulokset voivat olla sovellettavissa muihin konflikteihin, mutta johtuen konfliktissa vallitsevasta ratkaisemattomuudesta, ei tulosten voida katsoa välttämättä kattavan Ukrainan konfliktia kokonaisuudessaan vaan ainoastaan sen osan, joka on jatkunut alkamishetkestä tutkimuksen tekoon asti. On siten mahdollista, että konfliktin kehittyessä myös propagandan sisältö muuttuu.

Toinen huomionarvoinen asia on, että en tässä tutkimuksessa käsittele Ukrainan tai länsimaiden omaa propagandaa. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole kiistää tai tahallisesti sivuuttaa propagandan hyödyntämistä Ukrainan puolelta, mutta työn mielekkään toteuttamisen vuoksi on perusteltua rajata tutkimus ainoastaan yhteen konfliktiin osapuoleen. Näin mahdollistetaan yhden konfliktinpiirteen kattava käsittely.

Tutkimus jakautuu kolmeen pääluokkaan: ensimmäisessä käsitellään konfliktimuodosta käytettävää nimitystä ”erikoisoperaatio”. Toisessa tarkastellaan tunteiden roolia propagandassa. Kolmannessa ja viimeisessä alueessa käsitellään propagandaa puolestaan normatiivisten oikeutuksien kautta. Itse tarkasteltavan propagandan lähteinä toimivat Venäjän virallisten tiedotuskanavien ja edustushenkilöiden antamat lausunnot, sekä yleisissä viestintävälineissä levitetyt teemat.

Kolmessa teemassa on läsnä myös kolme pääsääntöistä filosofia, jotka ovat keskeisessä roolissa kunkin aihepiirin kohdalla. Huomionarvoista on, että nämä filosofit ja heidän teoksensa eivät ole ainoita hyödynnettäviä tutkijoita, vaan tutkimusta täydentämään on valittu runsaasti myös muita ajattelijoita. Näiden kolmen tutkijan kautta on kuitenkin muodostettu eräänlainen tutkimuksen selkäranka, jonka ympärille jokaisen osion tutkimuksellinen lähestymistapa rakentuu. Nämä kolme tutkijaa ovat Alexander Moseley, Martha Nussbaum, ja Michael Walzer.

Kolmesta käsiteltävästä alueesta ensimmäinen käsittelee semantiikkaa, keskittyen tarkemmin siihen, mikä voidaan määritellä sodaksi. Tämä valitsin tutkimusalueeksi siksi, että Venäjä on pyrkinyt läpi konfliktin käyttämään sodasta termiä ”erikoisoperaatio”, vaikka suuri osa muusta maailmasta on mieltänyt konfliktin sodaksi. Osion tavoitteena ei ole niinkään tutkia, onko kyseessä sota vai ei, vaan pikemminkin osoittaa, miksi kyseessä on sota, ja miksi erilaiset tahot saattavat haluta välttää käytäntästä sotatermiä. Näin voidaan osoittaa myös semantiikan merkitys sotien tutkimis-

nessa. Semanttisen osion pääasialliseksi filosofiksi valitsin Moseleyn. Tämä johtuu hänen kattavasta tutkimuksestaan sodan filosofian, ja erityisesti sodan semanttisen määrittelyn parissa. Osittain hänen valitsemistaan tuki kuitenkin myös se, ettei sodan semantiikkaan löytynyt juurikaan muita yhtä kattavia tutkimuksia.

Toinen osio, tunteet propagandassa, jakautuu kolmeen päätunteeseen, inhoon, suuttumukseen ja pelkoon. Olen rajannut käsiteltäväksi nämä tunteet siitä syystä, että koen niiden olevan suurimmassa merkityksessä tunteiden osalta propagandan tarkastelussa. Rajaukseen vaikuttaa kuitenkin myös se, että tila on tutkimukselle rajallista, jolloin muiden tunteiden ulosrajaaminen on pitkälti pakollista. En siten kiistä muiden tunteiden läsnäoloa Venäjän propagandassa, joskin koen mainitsemani kolme oleellimmiksi.

Tunteita käsittelevät osiot sisältävät viittauksia paitsi Vladimir Putinin puheeseen, niin myös Venäjän viestintävälineissä yleisesti esiintyneisiin teemoihin. Lisäksi aineistona toimivat erilaiset Venäjällä viestinnän näkökulmasta merkittävässä asemassa olevien tahojen lausunnot, sekä viittaukset muiden tutkijoiden tekemiin havaintoihin propagandasta. Tunteita käsittelevän osion pääasiallinen filosofilähde on Nussbaum. Hän valikoitui tutkimuslähteeksi kattavan, poliittisten tunteiden parissa tehdyn tutkimuksen vuoksi, mikä teki hänestä optimaalisen lähteen tunneperäisen propagandan tarkastelemiselle. Hänen erityisesti inhoon, pelkoon ja suuttumukseen pureutuvat analyysinsä tarjoavat merkittävän näkökulman näiden tunteiden mekaniikan ja vaikutuksen tulkitsemiseen, sekä niitä sisältävän propagandan totuudellisuuden/rationaalisuuden arvioimiseen.

Kolmannessa osiossa käsiteltäväksi tulevat normatiiviset oikeutukset, joista keskityn kolmeen teemaan. Tutkin ja arvioin sitä, miten Venäjä on pyrkinyt oikeuttamaan hyökkäystänsä Ukrainaan normatiivisiin oikeutuksiin vedoten. Ensimmäisenä näistä käsittelen väitettä Ukrainan kuulumisesta Venäjälle, arvioiden sitä tutkimalla interventioden yleisesti hyväksytyjä perusteita. Toisena käsittelen väitettä taistelusta fasismia vastaan ja katson, miten tästä voi ajatella olevan johdettavissa oikeutus sotatoimille, ja miten fasismiviittauksia on pyritty propagandassa käyttämään. Kolmantena tarkastelukohteena on kaksinaismoralismi, jossa tutkin Venäjän esittämiä argumentteja lännestä ja erityisesti Yhdysvalloista. Tutkin kaksinaismoralismin merkitystä kansainvälisille säännöille, ja arvioin sotatoimien oikeutuksia tästä näkökulmasta.

Kolmannen osion pääasiallisena filosofilähteenä toimii Michael Walzer. Walzer on ehkä merkittävin sodan moraalisia kysymyksiä hahmotteleva filosofi, mikä joitessään tekee hänestä oleellisen lähteen mille tahansa sodan filosofiselle tutkimukselle. Myös propagandan parissa hänen tutkimuksensa on erittäin hyödyllinen sovellettaessa normatiivisiin oikeutuksiin vetoaviin argumentteihin. Tämä johtuu hänen katta-

vasta tutkimuksesta oikeutetun sodan teorian parissa, minkä sisältämistä oikeutuksien perusteluista voidaan johtaa tutkimuspohjaa normatiivisten argumenttien sisällön ja merkityksen tulkitsemiselle.

Lukija saattaa pohtia, miksi en ole kolmannessa osiossa käsitellyt sellaista normatiivista oikeutusta, joka nousee vetoamisesta itsepuolustukseen. Venäjä onkin useassa yhteydessä esittänyt, että sen ”erikoisoperaatio” on ollut puolustuksellinen toimi, eikä heille jätetty muuta vaihtoehtoa. Valintani jättää itsepuolustukseen vetoaminen tarkastelun ulkopuolelle johtuu siitä, että käsittelen sitä välillisesti tutkiessani oikeutetun sodan teoriaa, jolla on merkityksellinen rooli arvioitaessa normatiivisia oikeutuksia. Tämä teoria kytkee sodan yleisesti hyväksytyt moraal säännöt kansainväliseen yhteisöön, ja auttaa siten arvioimaan konflikteja ja niiden oikeutuksia suhteessa laajempaan kokonaisuuteen. Puolustuksellisen sodan hyväksyttävät piirteet tulevat teorian avulla käsitellyiksi samanaikaisesti yhdessä kolmen normatiivisen pääteeman kanssa, jolloin erillisen osion kirjoittaminen sisältäisi lähinnä toistoa näissä muissa osissa käsitellyistä teemoista.

Vaikken tutkimuksessani kovin kattavasti sitä käsittele, on lukijan hyvä pitää mielessä retoriikan keinojen klassinen jaottelu *etokseen*, *paatokseen*, ja *logokseen*. Tutkimus ikään kuin mallintaa tätä samaista jaottelua, edeten sodan olemusta hahmottelevasta semantiikasta tunteisiin, ja tunteista normatiivisuuden järkeen vetoaviin argumentteihin. Tämän aristoteelisen jaottelun ymmärtäminen osaltaan auttaa lukijaa ymmärtämään, miksi tutkimus etenee näillä valituilla teemoilla, ja miten tutkittavien teemojen sisältämä viestintä pyrkii vaikuttamaan.

Tutkimuksen merkitys on paitsi Ukrainan konfliktissa hyödynnetyn Venäjän propagandan ja siinä esiintyvien moraalisten oikeutusten arvioinnissa, soveltuu se myös muiden vastaavien tilanteiden arviointiin. Tyypillisesti voidaan olettaa, että propagandan vaikutuskeinot ja argumentit eivät muutu niin paljoa, että jokaisella konfliktilla olisi täysin uudet elementit käytössään. Jokainen konflikti on toki yksittäinen tapahtuma, ja siksi niillä on omat erityispiirteensä, mutta tämä ei estä tutkimuksen soveltamista toisia konflikteja tarkastellessa.

2 ERIKOISOPERAATIO- TERMIN MERKITYS

Ukrainan konfliktin asetelma näyttää sellaiselta, mitä tyypillisesti voisi kuvailla sodankäynniksi: se sisältää laajamittaista, molemminpuolista asevoimien hyödyntämistä. Tässä tapauksessa on kuitenkin olemassa viestinnällinen erityispiirre, mikä on ollut mukana koko konfliktin keston ajan: Venäjä on toistuvasti virallisissa tiedotteissaan kieltäytynyt puhumasta konfliktista sotana ja viittaamasta siihen sellaisena. Tämän sijasta käytetään termiä "erikoisoperaatio", tai "sotilaallinen erikoisoperaatio"¹. Tutkimukseni ensimmäinen vaihe keskittyy sodan käsitteen ja sota-termin analysointiin näiden tapahtumien valossa. Tarkoitukseni on tutkia filosofian keinoin, mikä tekee sodasta sodan, ja mikä erottaa sen muista konfliktimuodoista. Suuri osa valtioista on tunnistanut, että eri termien käytöstä huolimatta kyseessä on sota. En siten pyri tutkimaan sodan semantiikkaa selvittääkseni, voiko mahdollisesti kyse olla jostain muusta kuin sodasta, vaan sen sijaan pyrin osoittamaan, miksi kyseessä on sota, ja miksi Venäjä pyrkii välttämään tämän termin käyttöä.

2.1 Kamppailu ja sotilaalliset operaatiot

Tutkimuskysymykseni kietoutuu olennaisesti sodan käsitteeseen ja sen ympärille: tämän käsitteen selvittämisen kautta voidaan arvioida eroja muihin konfliktimuotoihin. Lisäksi erikoisoperaatio- käsitteen motivaation selventäminen helpottuu. Aloitan tutkimukseni Alexander Moseleyn *A Philosophy of War* -teoksen avulla.

Moseley kiinnittää huomiota määritelmien filosofiseen ongelmallisuuteen heti teoksensa alussa: mitä tahansa käsitettä voidaan lähestyä hyvinkin erilaisista näkökulmista ja eri koulukunnista käsin. Esimerkiksi Cicero katsoo sodan olevan voiman kautta otettu kanta eli kannanotto. Oikeusfilosofi Hugo Grotius näkee sodan samoin,

¹ esim. Vladimir Putin 24.02.2022 (Kreml 2022)

katsoen sen olevan "tila, jossa osapuolet kamppailevat keskenään". Thomas Hobbes puolestaan näkee sodalla olevan myös eräänlainen olemus: "sodalla tarkoitetaan asi-antilaa, joka voi olla olemassa silloinkin, kun operaatioita ei enää jatketa". (Moseley 2002, 13)

Näitä kolmea näkemystä vaikuttavat yhdistävän se, että niistä jokainen edellyttää sodan liittyvän jollain tapaa voimankäyttöön ja/ tai sen uhkaan. Poikkeuksellisesti Hobbesin näkemys katsoo sodan olevan kyseessä myös mahdollisesti sotaoperaatioiden jälkeen, vallitsevana asiantilana. Tällöinkin edellytyksenä vaikuttaa olevan, että voimankäyttö on jo tapahtunut. Sota voi siis ulottua myös aikaan, jolloin kamppailua ei enää fyysisesti tapahdu.

Myös filosofi Nick Mansfield tunnistaa sota-termin ongelmallisuuden kertoen sen olevan epävakaa ja problemaattinen, ja jo sota-termin käyttö itsessään on enemmän kuin pelkkää kuvailua. Hän korostaa, että sodan ilmeneminen edellyttää tiettyjen edellytyksien täyttymistä, ja yksi merkittävimmistä edellytyksistä on se, että sota ilmenee aina yhtäläisessä suhteessa johonkin aatteeseen tai ideologiaan. Tätä sodan edellyttämää piirrettä hän nimittää "toiseksi" (engl. other). (Mansfield 2008, 2) Tämä "toinen" on siis tekijä, joka Mansfieldin mukaan antaa sodalle sen muodon ja merkityksen. Näin ajatellen sota tarvitsee siis olemassaoloaan varten tietyn tekijän, joka oikeuttaa sotakäsitteen käytön. Mansfield lähestyy ongelmaa melko poikkeavasta näkökulmasta Moseleyhin verrattuna. Palaan hänen ajatteluunsa myöhemmin ja aloitan Moseleyn ratkaisusta.

Nämä näkemykset antavat jo viitteitä siitä, miten sotaa voi tulkita, ja miten sodan käsitettä ja terminologiaa voi käyttää, mikä puolestaan auttaa tulkitsemaan Venäjän harjoittamaa viestintää. Moseleyn esiin nostaman kolmen filosofisen näkemyksen pohjalta katsottuna vaikuttaa erikoiselta viitata Ukrainan konfliktiin "sotilaallisena erikoisoperaationa". Tämä johtuu itse kyseessä olevan konfliktin luonteesta: se pitää sisällään huomattavaa voimankäyttöä, siihen kuuluu kahden tai useamman osapuolen välinen kamppailu, ja se on sisältänyt, ja sisältää edelleen sotilaallisia operaatioita. On huomioitava, että Venäjä sisällyttää termin "sotilaallinen" viestintäänsä, joten se ei kokonaan kiistä konfliktin sotilaallista luonnetta.

Ukrainan konflikti sisältää siten Venäjän silmissä sotilaallisen aspektin. Jotta voisi perustella päätöstä jättää käyttämättä termiä "sota", on perehdyttävä siihen, voiko jokin konflikti pitää sisällään sotilaallista voimankäyttöä ja useamman osapuolen kamppailua ilman, että se olisi pidettävissä sotana, ja missä määrin tämä on mahdollista.

On kuitenkin huomioitava myös, ettei käsitteen ja termin määrittely voi koskaan olla täydellistä tai kiistatonta. Moseley uskookin, että mikä tahansa sosiologinen käsite on rajoiltaan hämärtyneet, jolloin sodan käsitteelle voidaan hahmottaa ainoastaan eräänlainen toimiva eli operatiivinen määritelmä. Mahdollisesta epäselvyydestään

huolimatta määritelmällä on kuitenkin aina tärkeä tehtävä, sillä sen avulla vältetään tiedollisia ja kielellisiä sekavuuksia. (Moseley 2002, 14)

Tämä osaltaan herättää kysymyksen propagandan näkökulmasta: Voidaanko termien sekavuutta käyttää hyväksi agendallisen viestinnän kautta? Tämä vaikuttaisi mahdolliselta toimintatavalta Ukrainan kriisin tapauksessa: luottamalla käsitteiden epäselkeyteen voidaan vedota siihen, että kyseessä ei ole sota vaan jokin muu konfliktin muoto, jota voidaan esimerkiksi kutsua termillä erikoisoperaatio. Loogisena päätelyketjuna tämä voisi näyttää seuraavalta:

Valtio A hyökkää valtioon B. A kieltäytyy kutsumasta konfliktia termillä "sota" vetoamalla tilanteen poikkeukselliseen luonteeseen ja määritelmien epäselvyyteen (C). Valtio A kuitenkin tunnustautuu aktin alullepanijaksi ja päättää käyttää konfliktista termiä "erikoisoperaatio". Valtio B puolestaan katsoo, että kyseessä on sota, sillä sodan vakiintunut määritelmä täyttyy selkeästi (D). Tässä B voi lisäksi esimerkiksi vedota kansainvälisiin sopimuksiin. Näihin kuitenkin viitataan enemmän normatiivisia argumentteja käsittelevässä luvussa, enkä kiinnitä niihin toistaiseksi enempää huomiota.

Mikäli sodan ja konfliktin merkityserot mielletään vain osittain tai kokonaan epäselkeäksi, saattaa A olla loogisesti oikeassa kiistäessään kyseessä olevan sota.

Tämän päättelyn looginen paikkansapitävyys nojaa kuitenkin suuresti siihen, että käsitteellinen epäselvyys hyväksytään. Mikäli todetaan, että sotadiskurssille voidaan asettaa semanttisia rajoja, ei tämä sääntö enää päde, ja konfliktin kutsuminen sodaksi tulee jälleen mahdolliseksi. Selvitän tätä tutkimalla sodan käsitteen rajoja tarkemmin ja vertaan sen piirteitä muiden aseellisten konfliktien piirteisiin.

2.2 Sota ja muut konfliktimuodot

Sodan käsitteen ja sota-termin sivuuttaminen ja konfliktin nimittäminen erikoisoperaatioksi, kuten myös muun korvaavan termin käyttö, voi edellyttää ainakin sitä, että sotaa itsessään ei voida pitää tarpeeksi selkeänä käsitteenä ja terminä. Tämän vuoksi on olennaista tarkastella muista aseellisista konflikteista käytettäviä nimityksiä.

2.2.1 Sota ja vallankumous

Yksi aseellisia elementtejä sisältävä konfliktinmuoto on vallankumous. Venäjän propagandassa vallankumous-sanaa ei varsinaisesti olla käytetty sota-sanan korvaavana terminä, mutta vallankumouksen elementtejä on propagandassa kuitenkin hyödynnetty. Näin on tapahtunut esimerkiksi Donetskin ja Luhanskin alueiden separatistiliikkeiden toiminnan kohdalla: Ukrainan konfliktin on tässä

valossa voitu katsoa olevan jatkumoa Itä-Ukrainan alueiden väitetylle itsenäistymiselle, jonka sanotaan alkaneen 2014. Palaan tähän mahdollisuuteen myöhemmin.

Kirjassaan *On Revolution* Hannah Arendt tutkii sodan ja vallankumouksen yhteyksiä ja eroja. Huomionarvoista on, että jo kirjan perusasetelma kuvaa sodan ja vallankumouksen erillisiksi entiteeteiksi. Näistä erityisesti vallankumoukselle on Arendtin mukaan tyypillistä sen kytkeytyminen vapauden käsitteeseen, siinä missä sodan kohdalla vapauden tai vapautumisen nimeäminen motivaatioksi on huomattavasti harvinaisempaa (Arendt 1990, 11–12). Vapauden kysymys on kuitenkin tullut modernin teknologian ja sodankäyntimenetelmien tuhoisuuden myötä myös osaksi nykyaikaisten sotien oikeutusta (Arendt 1990, 14).

Tästä voidaan tulkita, että vapauden elementti on läsnä niin sodassa kuin vallankumouksessakin. Arendt kiinnittääkin huomiota siihen, miten ilmiöt ovat merkittävässä keskinäisessä suhteessa: modernissa konfliktissa sota muistuttaa enenevässä määrin vallankumousta. Tämä johtuu Arendtin mukaan siitä, että sodat nykyaikana tähtäävät vallankumouksen kaltaiseen kokonaisvaltaiseen muutokseen, ja siitä, että ainut tapa oikeuttaa sotatoimi nykyaikana on vallankumouksellinen tahto ja pyrkimys vapauteen tai vapautukseen. Sodan luonteenmuutosta vallankumousmaiseksi hän pohjustaa kertomalla, että modernit sodat, jopa toinen maailmansota, saivat tukea ja oikeutuksensa kansalta. (Arendt 1990, 17) Vallankumouksellisuuden elementti on siis kansalta nousevassa mandaatissa. Tämä osaltaan implikoi, että ennen modernia aikaa sodissa ei ollut yhtä vahvaa oikeutusta kansan osalta.

Arendt siis katsoo, että modernissa kontekstissa sota ja vallankumous ovat luonteeltaan ja taustaoikeutuksiltaan lähtökohtaisesti merkittävästi samanlaisia. Modernina aikana sodat usein perustellaan vapaudella tai vapautuksella, ja vapaus tai vapautus on vallankumouksen keskeinen ominaisuus. Tätä kautta tulkittuna sodan modernia käsitettä voidaan pitää ainakin siltä osin epäselkeänä, että se sekoittuu vallankumouksen käsitteeseen.

Tämä tuo näkökulman Venäjän propagandaan Ukrainan konfliktissa: jos sota vapauskysymyksissä muistuttaa vallankumouksia, niin tällöin olisi periaatteessa mahdollista nähdä, että moderni konflikti itsessään on luonteeltaan epäselkeää. Tämä epäselvyys puolestaan voi tarjota semanttista tilaa sellaisten termien introdusoinnille ja käytölle kuin ”erikoisoperaatio”.

Venäjä on tiedotuksessaan esimerkiksi viitannut siihen, että sen tavoitteena on Donetskin ja Luhanskin turvaaminen Kiovan hallinnolta. Ukrainalaisiin viitataan ”läheisinä tovereina”, mutta hallintoa syytetään vallankaappauksesta ja länsimielisyydestä. Samoin vastuu kaikesta verenvuodatuksesta asetetaan Ukrainan hallinnon syyksi. (Varho, 2022) Täten Venäjällä on olemassa valmis narratiivi, johon

vapaudentavoittelu sopii: Ukrainan hallinto tuodaan esiin epälegitiiminä vallankaappajana, joka on vastuussa esimerkiksi juuri Donetskin ja Luhanskin kansojen sortamisesta.

Tämän vapausperusteen voi kuitenkin tulkita toimivan myös käänteisesti. Mikäli vapaus on mielletty vallankumouksen elementin lisäksi myös sodan piirteeksi, miksi tämä johtaisi siihen, että konfliktin kutsuminen sodaksi olisi perusteetonta? Kyse olisi tällöin tietoisesta tarkasteluperspektiivin valinnasta, eikä asiantilan ja ilmiön edellyttämästä käsitteellisestä tai terminologisesta valinnasta. On huomionarvoista, että keskustelua tietoisesti epäselkeyttäviä toimia voidaan myös pitää eräänlaisina sotatoimina. Tällöin saatetaan puhua hybridisodasta.

2.2.2 Hybridisota

Modernien konfliktien aikana hybridisodan käsite ja termistö on noussut esiin useassa yhteydessä. Hybridisodalle on tyypillistä tavanomaisten ja epätavanomaisten, kineettisten ja ei-kineettisten keinojen yhdisteleminen ja näiden keinojen synkronoitu hyödyntäminen tavoitteiden saavuttamiseksi. Hybridisodankäynnille on myös tyypillistä, että sodan ja rauhan ajan käsitteellinen ero hämärtyy. Tämä osaltaan tekee epäselväksi sen, missä ja milloin varsinaisen sodankäynnin kynnyks ylittyy. (Bilal 2021)

Vallankumoukset ja disinformaation sekä misinformaation levittämistoimet ovat tyyliltään ei-kineettisiä, sillä niissä ei käytetä suoraa voimaa. Disinformaatiolla tarkoitetaan väärän tiedon tahallista levittämistä, kun taas misinformaatio voi olla tahatonta väärinymmärtämistä tai tiedostamatonta väärän tiedon levitystä (American Psychological Association, ei pvm). Ukrainan ja Venäjän välisen konfliktin lähtökohdissa on havaittavissa tällaisia hybridisodan elementtejä: muun muassa Krimin valtauksessa hyödynnettiin Ukrainan yhteiskunnan sosiaalista polarisointia, misinformaatiota ja tunnuksettomia joukkoja (Bilal 2021). Venäjä on myös esittänyt lännen hyödyntäneen hybridimetodeja sitä vastaan. Tämän länsivallat ovat sen mukaan toteuttaneet järjestämällä eri puolilla maailmaa sarjan vallankumouksia, joissa autoritäärisiä hallituksia on kaadettu. Lopullisena tavoitteena näillä toimilla on Venäjän mukaan ollut Venäjän itsensä kaataminen. (Kari ja Holmila 2023, 177)

Filosofisesti hybridisodankäynnin idea esittää mielenkiintoisen ongelman sodan käsitteelle: jos hybridisodankäynti käsitetään sodankäynniksi, niin monet perinteiselle sodankäynnille ei-tyypilliseksi mielletyt menetelmät muuttuvat osaksi tavanomaista sodankäyntiä. Tämä taas monimutkaistaa sodan määrittelyä, mikä osaltaan saattaa olla myös yksi hybridisodan itsensä tavoitteista. Hybridisota saattaa siis selittää erikoisoperaatiotermin käytön motiivin: tavoitteena on mahdollisesti ylläpitää epäselkeyttä, jotta voitaisiin välttyä vastaamasta sota-termin herättämiin eettisiin ongelmiin.

Moseley tarjoaa oman ratkaisunsa epäselkeyden ongelmaan. Hänen mukaansa kapinoissa, kansannousuissa ja mellakoissa ovat sodan kanssa yhteisinä tekijöinä kollektiivinen konflikti ja ryhmävihollisuudet, mutta erona on se, että sodasta poiketen edelliset lähes aina tähtäävät ainoastaan vallanvaihtoon. Tämän lisäksi sotien lähtökohtiin ja taustoihin voi sisältyä myös muita motivaatioita, kuten uskonnolliset, kunnialliset tai rituaaliset toimintaperusteet. Sota-termi on kuitenkin avoin eettisen ja poliittisen oikeutuksen pohdinnoille ja niiden myötä normatiivisille tulkinnoille, mikä taas on riippuvaista vallitsevasta poliittis-legitiimistä tilannetulkinnasta. Jotta sotaa voitaisiin tutkia filosofisesti mielekkäällä tavalla, on Moseleyn mukaan kuvailtava, mitä sota on ilman normatiivisia implikaatioita. (Moseley 2002, 15) Moseleyn näkemyksen kapinat ja kansannousut vertautunevat myös Arendtin käsittelemään vallankumoukseen: molemmissa tavoitteena on vallanvaihto.

Moseleyn lähestymistapa vaikuttaisi edesauttavan sodan määrittelyä, sillä se luopuu lähes täysin niistä tekijöistä, jotka tekevät sodan semanttisesta tulkinnasta hankalaa: subjektiivisista perspektiiveistä. Sota nähdään tällöin ikään kuin puhtaana käsitteenä, jota normatiivisuus värittää subjektiivisen perspektiivin mukaisesti. Normatiivisuus siis tässä näkemyksessä epäselkeyttää sotaa, koska se tarjoaa mahdollisuuden monitulkintaisuudelle. Tästä näkökulmasta luopuminen asettaa myös Ukrainan ja Venäjän konfliktin tulkinnan uudelleenlaiseen perspektiiviin, poistamalla harkinnasta esimerkiksi oikeudelliset ja eettiset perspektiivit.

2.3 Sota irrotettuna normatiivisesta tulkinnasta

Normatiivinen tarkastelu johtaa Moseleyn mukaan väistämättä subjektiiviseen näkemykseen, jossa "sota on sitä mitä ajattelen sen olevan". Määritelmän tulisi nojata Moseleyn näkemyksessä edes osittain objektiivisiin kriteereihin, sillä tällä tavoin välteään hänen mukaansa subjektiivisia "mutaatioita" termin eri merkityksiä arvioitaessa. Hän kuvaa tätä retorisesti sanomalla: "Sota ei ole katsojan silmässä". (Moseley 2002, 15)

Irrottaakseen sodan määritelmän eettisestä tulkinnasta, tarjoaa Moseley oman määritelmänsä: sota on hänen mukaansa rajoittamattoman organisoidun kollektiivisen konfliktin tila. Tätä tilaa hän kuvaa lisäksi sosiaalisten tapahtumien sarjaksi. Hän tarjoaa määritelmäänsä havainnollistavan esimerkin: 9/11-terrori-iskut. Moseleyn mukaan nämä iskut olivat sotatoimia: ne olivat rajoittamattoman organisoidun konfliktin kulminaatio, jota tietty järjestö, tässä tapauksessa Al-Qaida, tavoitteli tiettyä poliittis-ekonomista kokonaisuutta, so. länsimaita, vastaan. Moseleyn mukaan merki-

tystä ei ole sillä, käyttävätkö osapuolet tunnuksia, julistavatko he sotatilan ennen voimankäyttöä tai valitsevatko he rajatun alueen, jolla taistella. Nämä ovat eettisiä kysymyksiä, eivätkä siten merkityksellisiä käsitteenmäärittelylle. (Moseley 2002, 16)

Kysymysten eettisyydellä Moseley viitanee siihen, että sotatilan julistaminen, tunnusten käyttäminen ja alueen rajaaminen ovat seikkoja, jotka liittyvät tulkintoihin siitä, miten sotaa pitäisi käydä, jotta esimerkiksi kärsimys olisi vähennettävissä. Sodanjulistuksessa tämä voi liittyä tiedoksiannon myötä nousevaan neuvottelumahdollisuuteen. Tunnusten käytöllä erotetaan siviilit sotilaista, mikä vähentää sivullisiin kohdistuvaa uhkaa, samoin myös alueen rajaaminen. Nämä kysymykset ovat luonteeltaan muitakin kuin eettisiä, mutta Moseley on mahdollisesti halunnut korostaa, että juuri eettinen perspektiivi on yksi merkittävä tekijä siinä, mikä tekee sodasta monitulkintaista.

Rajoittamattomuus näyttää tässä tarkoittavan sitä, että sota ei ole sidottu mihinkään tiettyyn väkivallan tai muun vaikuttamisen muotoon vaan kaikki menetelmät ovat sisällytettävissä sodan agendaan, jos niitä voidaan käyttää tavoitteiden saavuttamiseksi. Kulminaatiolla Moseley viitanee konfliktin huipentumiseen, esimerkiksi merkittävään sotilaalliseen operaatioon tai tärkeään käännekohtaan.

Erikoisoperaatio-termin kannalta tämä määritelmä muodostaa ongelman: aiemmin todettiin, että mikäli konflikti voidaan mieltää epäselkeäksi, olisi mahdollista käyttää mielekkäästi vain erikoisoperaatio-termiä ja välttää käyttämästä konfliktista nimitystä "sota". Moseleyn tutkimuksen kautta kuitenkin voidaan tulkita, että sotaan kuuluu epäselkeys, sillä eettiset tulkinnat ovat pitkälti alttiita subjektiivisille muutoksille. Jotta jotain termiä voitaisiin käyttää järkevästi, on siitä kyettävä muodostamaan jotain pysyvää ja subjektiivisen tulkinnan kestävää.

Jos otamme sodantulkinnan työkaluksi Moseleyn määritelmän – "rajoittamaton organisoitu kollektiivinen konfliktin tila", niin erikoisoperaatio tulee nähdäksi sotana: sen toimijana on kaksi valtiota (organisoivat tahot), se kattaa Venäjän, että Ukrainan yhteiskunnat (kollektiivit), ja se sisältää monimuotoisia keinoja ja avoimen keinovalikoiman vastapuolen horjuttamiseksi (rajoittamaton).

Mikäli siis määritelmän ajatellaan sisältävän olennaisesti epäselkeyden, ja siitä poistetaan normatiivisen tulkinnan luomat subjektiiviset perspektiivit, tulee Venäjän erikoisoperaatio nähdäksi sotana. Tämä ei kuitenkaan ole ainut tapa hahmottaa sotaa. Erikoisoperaatio-termin käyttö voi nimittäin mahdollisesti tulla oikeutetuksi *antikonseptualismiksi* nimitetyn filosofisen hahmotuksen kautta. Seuraavaksi siirryn tutkimaan konseptualismia ja sen tarjoamaa hahmotusta sodan merkityksille.

2.4 Sota ja antikonseptualismi

Konseptualismilla tarkoitetaan ajatussuuntausta, jonka mukaan käsitteet viittaavat olemuksiin, jotka vallitsevat meissä, mutta jotka eivät kuitenkaan ole olemassa meistä irrallisina (Balaguer 2023). Sodan tulkitseminen konseptualismin kautta merkitsee siis, että sodalle olisi olemassa universaali määritelmä, joka tavoittaisi joko sodan abstraktin olemuksen tai sen tyypillisen perheyhtäläisen rakenteen. Antikonseptualismin edustajat puolestaan Moseleyn mukaan katsovat, että sodalle ei voida antaa sellaista määritelmää, joka viittaisi ilmiön abstraktiin olemukseen ja yhtenäiseen ilmiöluonteeseen. (Moseley 2002, 18–19)

Mikäli sotaa tarkastellaan antikonseptualismin kautta, olisi Venäjän tapa nimetä Ukrainan konflikti erikoisoperaatioksi perusteltu toimi: jos sotaa ei konseptualismin mukaisesti voi määrittää tietyllä tavalla, ei ole mitään periaatteellista estettä sille, että eri konflikteista käytetään poikkeavia termejä, kunhan ne edes jollain tavalla sopivat tapahtuman luonteeseen.

Moseley kuitenkin kritisoi antikonseptualistisia näkemyksiä sodasta, sillä hänen mukaansa tämä ei mitenkään auta ymmärtämistä: ”Ilman mitään muodollisia ohjauvia viitekehyksiä emme pysty vertaamaan sotia keskenään, emmekä voisi soveltaa mitään opittua tietyistä sodista toisiin, tai sotaan ylipäätään” (Moseley 2002, 20). Hän toteaa, että sodat johtuvat moninaisista syistä, mm. biologisista, kulttuurisista ja rationaalisista, ja näiden tulisi sisältyä sodan yleiseen määritelmään. Pelkästään yhteen piirteeseen keskittyminen antaa liian puutteellisen kuvan. Ainoastaan yksi pysyvä, sotia yhdistävä piirre on Moseleyn mukaan olemassa ja osoitettavissa: väkivalta, joskaan tämän ei tarvitse toteutua konkreettisesti. Moseleyn mukaan sodat voivatkin joskus tapahtua ilman varsinaista taistelua ja aseiden käyttöä. (Moseley 2002, 20)

Konfliktin käsittäminen ja nimeäminen erikoisoperaatioksi ei siten vaikuta mielekkäältä vaihtoehdolta antikonseptualismin nojalla; jäsenys ei tarjoa vastausta siihen, mitä jokin on, vaan se pyrkii sanomaan, ettei sodasta voisi milloinkaan puhua yleisellä tasolla, sillä kaikki konfliktit ovat erilaisia. Propagandan perspektiivistä antikonseptualismin vetoaminen olisi outo valinta, sillä se edellyttäisi propagandan lähteen hyväksyvän yhtäläisyyden lisäksi myös sen, ettei sotaa yleisenä käsitteenä ole koskaan ollutkaan vaan jokaisessa tilanteessa on ollut kyse yksittäisestä tapahtumasta, joka tulee arvioida erikseen.

2.5 Sota ja sen "toinen"

Siinä, missä Moseleyn argumentti keskittyy sotaan irrotettuna sen normatiivisista konteksteista, todettiin aiemmin Mansfieldin katsoneen, että sota edellyttää samanlaisesti jotain "toista", merkityksen antavaa. Liittyen kysymykseen sodasta ja erikoisoperaatiosta, oleelliseksi tässä näkökulmassa nousee kysymys, onko Ukrainan ja Venäjän välisessä konfliktissa identifioitavissa tällainen "toinen".

Mansfield kuvaa "toista" selittämällä, että kun käytämme termiä "sota" tulemme myös välttämättä käyttämään myös jotain muuta, jotain "toista". Tätä toista voidaan kutsua rauhaksi, kansalaisyhteiskunnaksi, suvereeniksi vallaksi, ystävydeksi tai rakkaudeksi. Kyseessä ei kuitenkaan ole sodan vastakohta, jotain mitä suojella sodalta, vaan toisessa on kyse jostain, jota ilman sodasta ei voitaisi puhua. Sodan käsitteessä on järkeä ainoastaan suhteessa sen toiseen. Kyseessä on siis kysymys siitä, miten sodan käsitteestä tulee merkityksellinen suhteessa toiseen. (Mansfield, 2008, 2–3) Mikäli sodan käsitteessä, kuten Mansfield sanoo, on järkeä ainoastaan suhteessa sen toiseen, on erikoisoperaation tapauksessa tärkeää sen selvittäminen, onko havaittavissa tällainen toinen, ja millainen toinen se on.

"Toinen" vaikuttaisi olevan siis tekijä, joka antaa sota-termin käytölle sen merkityksen. Kun yhteisö lähtee sotaan, se ei tee sitä sodan itsensä tähden: sota on tapahtuma, ja toinen on se, joka määrittää tapahtuman luonteen. Se, mikä toinen on milloinkin kyseessä, on perspektiivikysymys, joka voi käsittää esimerkiksi yhteiskunnallisen, poliittisen perspektiivin, tai rauhan. Mansfield näyttäisi tarkoittavan toisella siis perspektiiviä, josta sota nähdään. Tätä tukee hänen kuvauksensa "toisen" variaatioista, joissa hän kertoo "toisen" nousevan sekä kestävästä ideologioista ja ohimenevistä tunteista, että yhteiskunnallisesta, henkilökohtaisesta, keinotekoisesta ja institutionaalisesta (Mansfield 2008, 3). "Toinen" riippuu siis siitä, mitä näkökulmaa kulloinkin tarkastelee. Perspektiivi, jota myöhemmin käsittelen tässä kappaleessa, on Karl von Clausewitzin näkemys, jossa Mansfield tulkitsee "toisen" olevan havaittavissa sosiaalisen aktivoinnin muodossa.

Mansfield antaa havainnollistavan ongelman sota-termin käytöstä: modernina aikana on tyypillistä, että monia erilaisia tapahtumia, joita ei tyypillisesti pidetä sotana, kuvataan kuitenkin sodan termein. Tällaisia ovat esimerkiksi sosiaaliset ongelmat, kuten "huumeidenvastainen sota", "sota köyhyyttä vastaan" ja "sota rikollisuutta vastaan". Samaan aikaan konflikteista, joita tyypillisesti pidettäisiin sotina, ei käytetä sotanimitystä. Tämä johtuu valtiollisten toimijoiden haluttomuudesta tunnustaa omaa aggressiivisuuttaan, jolloin sotilaallisille toimille voidaan antaa esimerkiksi avustava, lähes lääkinällinen luonnehdinta, millä halutaan viestiä hyväntahtoisemmasta toi-

minnasta ja poliittisen "taudin" parantamisesta. (Mansfield 2008, 2) Esimerkiksi "humanitaarinen interventio" voisi olla yksi tällainen sotaa korvaava, hyväntahtoisuutta viestivä termi.

Mansfield esittää teorian siitä, miksi näin toimitaan, ja perustaa teoriansa oletukseen aggressiivisen toimijan tahdosta olla antamatta vastapuolelle symmetristä tunnustusta (Mansfield 2008, 3). Sodanjulistuksella siis ikään kuin tunnustetaan vastapuolen yhtäläisyys ja samankaltainen oikeutus sotatoimiin. Välttämällä sota-termin käyttöä on mahdollista esittää omaavansa tiettyjä arvoja ja statusta, joita ei haluta myöntää vastapuolella olevan (Mansfield 2008, 3).

Tämä selittää miksi aggressorit eivät halua käyttää konfliktistaan nimitystä "sota". Tätä kautta voidaan selittää myös, miksi Venäjä viittaa Ukraina-operaatioonsa sotilaallisena erikoisoperaationa: kyse on poliittisesta peliliikkeestä, jolla pyritään luomaan kuva oman toiminnan oikeudellisuudesta ja vastapuolen vääryydestä. Ukrainaa ei tunnusteta symmetrisesti yhtäläiseksi vastapuoleksi, minkä Vladimir Putin toi esiin operaation aloitusta edeltäneessä puheessaan, sanoen vastuun väkivallasta ja verenvuodatuksesta olevan Ukrainan hallinnolla (Varho 2022).

Tämä selittää erikoisoperaatio-termin käytön motivaation, mutta olennaista on kysyä, voidaanko tilanteesta käyttää myös termiä "sota". Mansfieldin kautta tarkasteltuna kysymys sodasta riippuu lopulta siitä, onko konfliktissa identifioitavissa "toinen". Tätä varten hän perehtyy useiden eri filosofien näkemyksiin sodasta.

Kaikkien näkemysten mielekäs käsitteleminen on kuitenkin käsillä olevan tutkimuksen puitteisiin suhteutettuna mahdotonta, joten valitsen heistä tarkastelun kohteeksi tässä yhden tunnetuimmista länsimaisen perinteen sotateoreetikoista, Karl von Clausewitzin. Hänen ajattelunsa tutkimisen puolesta puhuu myös se, että Venäjä on muun muassa tutkijoiden Martti J. Karin ja Antero Holmilan mukaan perinteisesti nojannut ulkoisessa voimankäytössään juuri clausewitzilaiseen ajatteluun (Kari ja Holmila 2023, 52).

Mansfieldin mukaan sodan ja sen toisen välillä on yksi tärkeä kysymys: Onko sota yhteiskunnan vastakohta vai yhteiskunnallinen toimi? (Mansfield 2008, 38) Hän vaikuttaa Clausewitzin kontekstissa tarkoittavan tällä muotoilulla kysymystä siitä, onko sota nähtävissä yhteiskunnasta erillisenä ilmiönä, vai osana yhteiskunnan itsensä toteutusta ja toimintaa.

Clausewitzin voi katsoa argumentoineen seuraavasti: sota on yksi mahdollinen osa sosiaalista aktiivisuutta. Clausewitzin omin sanoin: "Sota on politiikan jatkamista toisin keinoin" (Clausewitz 1832, 70). Se ei ole tällöin politiikan ja diplomatian epäonnistumista vaan yksi näiden mahdollisista työkaluista. Sota ei voi tällöin olla sosiaalisen elämän vastakohta, vaan siitä tulee osa sosiaalisten tavoitteiden ja arvojen toteuttamista. Siitä tulee tällöin siis poliittisten järjestelmien ilmentymä. Ainut tekijä, joka

erottaisi sodan muista sosiaalisista ilmiöistä, olisi tällöin sen huomattavasti kattavampi luonne ja suurempi mittakaava. (Mansfield 2008, 28–29)

Sodan ”toinen”, sikäli kun Mansfield hahmottaa sitä Clausewitzin ajattelun avulla, merkitsee siis, että sota tulee nähdä poliittisen kentän kautta. ”Toinen” on tässä näkökulmassa siis poliittisen toimintakulttuurin perspektiivi, jonka kautta tarkasteltuna sota tulee nähdä poliittisena työkaluna. Mansfieldin esittelemä clausewitziläisen ”toisen” edellyttäminen eroaa tässä mielessä jonkin verran Moseleyn näkemyksestä, jossa sota on laajemmin ymmärretty ”rajoittamattoman organisoidun kollektiivisen konfliktin tilaksi” (Moseley 2002, 14). Sinällään näille kuitenkin on yhteistä käsitys organisoinnista ja kollektiivista, sillä sosiaalisen aktivoinnin olisi muutoin hankalaa katsoa käyvän toteen.

Edettäessä keskusteluun siitä, osallistuuko Venäjä Ukrainassa sotaan vai harjoittaako se erikoisoperaatiota, on oleellista kysyä, onko konfliktissa syytä olettaa ”toinen” läsnä olevaksi ja millainen toinen on kyseessä. Jos toinen ajatellaan perspektiiviksi, kysymys on: millainen sodan toinen vallitsee Venäjällä? Mikäli sovelletaan Mansfieldin hahmottelemaa clausewitzilaista ”toista”, eli sosiaalisen aktivointia, ajatusta sodasta yhteiskunnan poliittisena välineenä, voidaan erikoisoperaatiota tulkita sotana. Tämä johtuu siitä, että Venäjän on myös modernissa konfliktissa todettu soveltavan clausewitzilaista ajattelua, jossa sodankäynti on politiikan jatketta (Kari ja Holmila 2023, 274). Venäjän presidentti Vladimir Putin on puheessaan ennen operaatiota viitannut geopolitiiseen asetelmaan ja länsimaiseen aggressiivisuuteen (Varho 2022). Tämä osaltaan implikoi Venäjän poliittista motivaatiota ja siten clausewitzilaista ”toista” koko operaation takana. Mikäli sota nähdään ulkopoliittikan keinona, tulee erikoisoperaatio nähdä sotana: olisi erikoista väittää operaation olevan jollain tavalla poikkeuksellinen, sodasta irrallinen toimi samalla, kun sen olemus ei poikkea siitä, miten venäläisessä ulkopoliitikassa havaittu sodan clausewitzilainen ”toinen” hahmottelee sota. Kuten Mansfield mainitsi, sota- sanan käyttöä vältellään usein muun muassa siksi, että voitaisiin peitellä omaa aggressiivista motivaatiota, ja korvata se jollakin hyvänthahtoisemmalla käsitteellä, jolla luodaan avustava, jopa ”lääkinnällinen” vaikutelma (Mansfield 2008, 2). Esimerkiksi ”erikoisoperaatiolla”.

On huomionarvoista, ettei clausewitzilainen tapa ajatella sodan ”toista” ole ainut, vaan Mansfield kommentoi myös monia muita ajattelijoita. Clausewitzin jäsenyyksen merkitys on kuitenkin sen suhteessa sodan poliittiseen ulottuvuuteen, jota ei voi jättää huomiotta tutkittaessa moderneja konflikteja.

2.6 Sodan semantiikan yhteenveto

Sodan käsitteen, kuten muidenkin käsitteiden täydellinen määrittely on lähes mahdoton tehtävä. Tutkimuksen kautta on kuitenkin voinut saavuttaa toimivia määritelmiä, jotka edesauttavat sodan ilmiön ymmärtämisessä.

Tutkimuksen alussa havaittiin, että sodalla on yhdisteisiä tekijöitä muiden konfliktimuotojen, erityisesti vallankumousten kanssa. Tämä osaltaan johtaa epäselkeyden mahdollisuuteen, jolloin olisi loogisesti perusteltua kieltäytyä kutsumasta pelkkää konfliktia sodaksi. Tämä kuitenkin osoittautui Moseleyn argumenttien kautta tarkasteltuna ongelmalliseksi, sillä se, mikä vaikeuttaa sodan tulkintaa, on näkökantojen normatiivinen luonne. Tämän valossa sotaa määrittelevä toimiva kuvaus on Moseleyn mukaan ”rajoittamattoman organisoidun kollektiivisen konfliktin tila” (Moseley 2002, 14).

Tämän määritelmän saattoi kyseenalaistaa antikonseptualismin kautta, jossa kiistetään mahdollisuus määritellä sotaa johtuen ilmiön monimuotoisuudesta ja sen instanssien eroista. Moseley kuitenkin kritisoi tätä ajatusta, katsoen sen redusoivan aiheita niin paljon, että sodasta ei voisi puhua juuri missään muodossa.

Moseleyn tutkimustuloksia voidaan soveltaa termiin ”Venäjän erikoisoperaatio”. Tätä kautta tarkasteltuna ei vaikuta olevan mitään perusteltua syytä sille, että Ukraina vastaan suoritettuja toimia vältetään kutsumasta sodaksi. Ukrainassa suoritettavat toimet ovat organisoituja, ja konflikti sisältää selkeät osapuolet. Epäselkeys ja antikonseptualismin suoma merkityksen reduktio eivät ole osoittautuneet riittäviksi perusteiksi välttää käyttämästä sodan käsitettä ja sitä ilmaisevaa sota-termiä. Näin ollen Ukrainan ja Venäjän konfliktin voidaan sanoa olevan sota.

Mansfielsdin käsitys katsoo puolestaan, että sota edellyttää aina myös jonkin ”toisen”. Clausewitzilaisessa ajattelussa, jollaista Venäjänkin katsotaan harjoittavan, tämä ”toisen” rooli ilmenee sotatoimien sulauttamisena osaksi poliittista toimintatapaa. Tällöin erikoisoperaatio-nimitys näyttää tietoiselta sota-termin välttelyltä, jonka pyrkimyksenä on korostaa omien sotatoimien oikeutusta, välttämällä samalla tunnustamasta vastapuolta symmetrisesti yhtäläiseksi osapuoleksi. Mansfield itsekin toteaa, että valtiot mieluusti välttävät sodasta puhumista peitelläkseen omaa aggressiotaan (Mansfield 2008, 2).

”Sota” on siten merkitykseltään moniulotteisempi termi kuin yleisesti saatetaan olettaa. Siihen liittyy latautuneita odotuksia sekä oletuksia, jotka vaikuttavat siihen, kutsumeko erilaisia konflikteja sodaksi vai joksikin muuksi. Kuitenkin, sekä normatiivisen kontekstin irrottamisen myötä, että tarkasteltuna ”toisen” läsnäolon kautta, voidaan katsoa Venäjän harjoittavan sotaa Ukrainassa.

3 POLIITTISET TUNTEET PROPAGANDASSA

Koska propagandan tarkoituksena on vaikuttaa ihmisten toimintaan ja ajatteluun, on luontevaa käsitellä niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat ja ohjaavat ihmisten käyttäytymistä. Nämä tekijät ovat tunteita, tuntemuksia, jotka sävyttävät ihmisen jokapäiväistä elämää. Yksilö saattaa tehdä suuriakin päätöksiä lyhyessä ajassa, mikäli häntä motivoivat tunteet on koettu riittävän voimakkaina. Ei siis liene yllättävää, että propaganda pyrkii hyödyntämään tunteita tavoitteidensa saavuttamiseksi.

Olen tässä tutkimuksessa päättänyt keskittyä kolmeen tunteeseen: inhoon, suutumukseen ja pelkoon. Valintaani perustele osin käytännön tarve rajata tutkimusta mielekkään toteuttamisen mahdollistamiseksi, minkä vuoksi en käsittele useampaa tunnetta, vaikka tämä rajaakin monta oleellista tunnetta tarkastelun ulkopuolelle. Se, miksi päädyin juuri näihin kolmeen tunteeseen johtuu taas pitkälti siitä, että olen tullut kiinnostuneeksi niiden nousseen muita tunteita suurempaan rooliin Venäjän viestinnässä. En väitä, etteikö muita tunteita olisi tärkeässä asemassa propagandaa tarkasteltaessa, mutta koen, että valitsemani kolme ovat olleet kuluvan konfliktin aikana korostuneissa roolissa.

Tarkasteltaessa tunteiden roolia vaikuttamisessa yleisesti, voidaan huomata, että jo antiikin aikaan Aristoteles erotteli kolme tärkeää ominaisuutta, jotka vaikuttavan puhujan tulisi omata: *Eetos*, puhujan olemus. Tämä vaikuttamisen ominaisuus viittaa puhujaan itseensä. *Logos* merkitsee järkeä, ja se viittaa puhujan sijasta argumenttiin itseensä. *Paatos* taas viittaa tunteisiin, tarkemmin yleisöön eikä puhujaan. Kyse on siis yleisön tunnetilasta, ja puhujan kyvystä vaikuttaa tähän. (Rapp 2023) Tämä nähdäkseni korostaa tunteiden roolia vaikuttamisessa: vaikuttavan puhujan tulee ymmärtää tunteiden toimintaa kyetäkseen parhaiten vaikuttamaan yleisöönsä. Siten hän tietää mihin vedota, ja miten käyttäytyä.

Vaikka propagandassa hyödynnetäänkin tunteita, ei se itsessään tarkoita, että rationaalisuus olisi poissuljettua. Filosofin Jason Stanley katsookin teoksessaan *How*

Propaganda Works, että propaganda ei merkitse järkipäisyyden keskustelun poissulke- mista tunteisiin vaikuttamalla, sillä useasti tunteet itsessään ovat rationaalisia (Stanley 2015, 48). Se, mistä propagandassa on tunteiden suhteen sen sijaan kyse, on väittelyn ohittamisesta hyödyntämällä ideoista erotettuja tunteita. Maailmansotien jälkeen muotoillun propagandan klassisen määritelmän mukaan propaganda pyrkii keskus- telun välttämiseen ohittamalla rationaalisen tahdon. Se pyrkii saamaan valtion lii- keelle vetoamalla tunteisiin, jotka ovat huomattavasti voimakkaampia kuin mitä nii- den taustalla oleva todistusaineisto oikeuttaisi. Propaganda on siis *rationaalisen tahdon manipuloimista keskustelun sulkemiseksi*. (Stanley 2015, 48)

On siis huomionarvoista, että rationaalisuus ei ole poissuljettua propagandassa: se on edelleen läsnä tunteiden itsensä rationaalisuudessa. Sen sijaan klassisesti määri- tely propaganda pyrkii vaikuttamaan Stanleyyn kautta tulkittuna siten, että tunteet ylittävät ihmisen järjen ohjaaman tahdon, ja ottavat vallan käyttäytymisen ohjaami- sessa. Kuitenkin, tarkasteltuna Aristoteleen kautta voidaan huomata, että myös argu- mentin järjestyminen, logos, on yksi vaikuttamisen keinoista (Rapp 2023). Vaikka tämä ominaisuus onkin ehkä tarkoitettu kuvaamaan reetorilta odotettavia ominaisuuksia valtiollisen mielikuvamanipuloinnin sijaan, katson sen silti olevan merkityksellinen osa propagandaa. Tämä johtuu siitä, että argumentoinnissa voidaan hyödyntää myös suuremmin järjettä sotaoperaatioiden perustelemiseksi. Tulen käsittelemään tätä kui- tenkin enemmän kolmannessa osiossa, normatiivisten oikeutuksien kautta.

Lisähuomiona mainittakoon, että Stanley pyrkii kirjassaan hahmottelemaan pro- pagandan esiintymistä liberaaleissa demokratioissa. Aiemmin mainittu propagandan määritelmä soveltuu hänen mukaansa kuvaamaan paremmin autoritääristen valtioi- den toimintaa, siinä missä demokraattisten valtioiden propaganda on maskeeratumpaa. (Stanley 2015, 49) Korostan kuitenkin tätä autoritäärisyyden propagandamallia siksi, että tutkimukseni kohteena on moderni Venäjä, jota ei voida sen nykymuodossa pitää liberaalina demokratiana.

Tunteilla on siis vahva rooli propagandassa. Ne pyrkivät ihmisen motivoimiseen kohti toimintaa ohi tämän rationaalisen tahdon. Seuraavaksi siirryn tutkimaan tar- kemmin niitä tunteita, joita Venäjä propagandassaan hyödyntää. Näiden tutkimisessa hyödynnän erityisesti Martha Nussbaumin teoksia *Hiding From Humanity, Anger and Forgiveness: Resentment, Generosity, Justice, ja Political Emotions*.

3.1 Inho ja sen rooli propagandassa

Inhoa on oletettavasti hyödynnetty vastustajan epähumanisoimiseksi siitä lähtien, kun ihminen on käynyt sotaa, sillä se tekee toisen hengen riistämistä helpompaa. Tyypillisesti toisen ihmisen murhaaminen ilman selvää syytä on niin hankalaa, että

kohde on ensin riisuttava ihmisen statuksesta, jotta systemaattinen murhaaminen voitaisiin toteuttaa. Tämän epähumanisoinnin myötä uhriin ei enää sovelleta moraalista ajattelua, ja toimivan osapuolen on helpompi suorittaa tekonsa. (Kelman 1973, 48) Ehkä tunnetuimpia esimerkkejä jossa tämä korostui, oli holokaustissa toteutetut rikokset.

Tarkasteltaessa natsien antisemiittistä propagandaa voidaan havaita toistuvuus juutalaisten yhdistämisessä inhottavina pidettäviin ominaisuuksiin. Juutalaisia nimettiin muun muassa rotiksi, ja Stanleyyn mukaan tällaisten ominaisuuksien ja mielikuvien asettaminen pyrkii legitimoimaan sellaisen kohtelun inhottaville ihmisryhmille, kuin mitä olisimme valmiit tekemään heitä kuvaileville taudeille ja haittaeläimille (Stanley 2015, 150). Inholla pyritään siis legitimoimaan sitä, mitä normaaleissa olosuhteissa pidettäisiin moraalittomana toimintana: se on sotarikoksia helpottava työkalu. Katson, että sodankäynnissä tämä tarkoittaa yksittäisen sotilaan moraalisen tajunnan ohittamista sotarikoksien, kuten kidutuksen ja summittaisten teloitusten toteuttamiseksi. En kuitenkaan tutkimuksessani syvenny enempää yksittäisiin sotarikoksiin, vaan pyrin tutkimaan propagandaa laajemmassa kokonaisuudessa. On kuitenkin olennaista tiedostaa, miten valtiollisessa viestinnässä luonnehdittu inho voi sävyttää yksittäisen sotilaan kuvaa vihollisistaan.

Venäjän propagandassa inhoa voi luonnehtia kahdesta näkökulmasta: ensimmäinen liittyy tapaan samaistaa ukrainalaiset inhottaviksi luonnehdittaviin tekijöihin, kuten parasiitteihin tai eläimiin, toinen taas liittyy arvomaailmaan. Esimerkiksi filosofi David Livingstone Smith on nostanut esiin tapauksen, jossa Venäjän valtioneuvoston edustaja Vladimir Solovyov vertaa lähetyksessään sotaa kissan madotukseen, antaen kuvan ukrainalaisista parasiitteina ja samaistaa heidän tuhoamisensa puhdistukseen (Smith 2022). Smithin mukaan Solovyovin retoriikka on sisällöltään samantaista kuin Natsi-Saksan antisemitistinen viestintä. Samassa lähetyksessä oli myös läsnä Russia Today:n päätoimittaja Margarita Simonyan, joka väitetysti oli sanonut ukrainalaisista ”Se, mikä tekee sinusta natsin, on eläimellinen luonteesi, eläimellinen vihasi, ja eläimellinen tahtosi repiä lapsilta silmät kansalaisuuden perusteella”. Tässä Smithin mukaan Simonyan yhdistää ukrainalaisiin sekä ali-ihmisyyden, että natsiyhetydet. (Smith 2022) Solovyovin ja Simonyan retoriikka mukailee nähdäkseni samantaista ajattelua, jota aiemmin Kelman sekä Stanley hahmottelivat kertoessaan, miten epähumanisointia voidaan hyödyntää moraalisen ongelmallisuuden minimoimiseksi sotarikoksia suoritettaessa.

Arvomaailmaan liittyvässä propagandassa puolestaan yksi erityisesti länsimaita kohtaan nouseva teema on lännen arvomaailman rapautuminen siinä missä Venäjää itsessään pidetään tällaisen aatteellisen epäpuhtauden vastakohtana. Eurooppa on lanseerattu ”Gayroopaksi”, jota pidetään moraalisen rappion, individualismin, ho-

moavioliittojen ja perinteisten sukupuoliroolien puuttumisen tyysijana, kun taas venäläisessä maailmassa vallitsevat terveinä pidettävät uskonnolliset arvot, heteronormatiivinen perhe- ja sukupuolijärjestelmä, isänmaallisuus, ja haastamaton auktoriteettihierarkia. (Kari ja Holmila 2023, 181)

Viestintä antaa ymmärtää, että esitellyt venäläiset arvot ovat toivottavia ja tavoiteltavia, siinä missä länsimaalaisiksi merkityt piirteet ovat rappiollisia ja ei-toivottuja. Yksi keskeisimpiä hahmoja tämän ajattelun ajamisessa on Venäjän ortodoksisen kirkon patriarkka Kirill, jonka mukaan ”venäläinen maailma” (russkij mir) on viimeinen sivistyksen tyysija, sillä se haluaa säilyttää oman identiteettinsä, siinä missä länsimaalainen ”sulatusuuni” haluaa muokata kaikesta tunnistamatonta ja epämääräistä massaa (Kari ja Holmila 2023, 227).

Ajatus näiden länsimaalaisten arvojen leviämisestä, ja niiden rappiollisista vaikutuksista, sekä ”sulatusuunin” tavasta tehdä kaikesta yhteen sulatettua ja epämääräistä antaa kuvan siitä, että länsimaalaisiksi nimetyt arvot ja tavat olisivat luonteeltaan saastuttavia, ja ne uhkaisivat tartuttaa terveeksi luonnehditun venäläisen maailman elämäntyylin. Tulkitussa länsimaalaisessa arvojärjestelmässä nähdään tällöin kontaminaatoriski, mikä osaltaan luonnehtii, että tällaiseen saastuttavaan aatteeseen tulisi suhtautua inholla.

Inhon sekä saastumisen käsitteiden on nähty kulkevan käsi kädessä: teoksessaan *Hiding from Humanity: Disgust, Shame, and the Law* Martha Nussbaum tulkitsee, että ajatus saastumisesta on inhon ydinajatus. Tunteena inho ilmentää saastuttavan hyljeksimistä, sen keskeisimpinä tekijöinä ajatukset inhottavan yhdistämisestä kuolevaisuuteen sekä elämellisyteen. (Nussbaum 2004, 99)

Myös teoksessa *Anger and Forgiveness: Resentment, Generosity, Justice* Nussbaum käsittelee lyhyesti inhoa. Hän toteaa sen olevan yksi neljästä ihmiseen keskittyvästä negatiivisesta tunteesta vihan, halveksunnan ja kateuden ohella. Tiivistetysti inhon ydinajatus on, että on olemassa potentiaalinen kuolemaan, pilaantumiseen sekä elämellisyteen liittyvä kontaminaatoriski kontaktin kautta. Toissijaisesti inhon ominaisuuksia voidaan projisoida ihmisiin, joilla ei todellisuudessa ole näitä ominaisuuksia. Näihin ihmisryhmiin lukeutuvat tyypillisesti esimerkiksi uskonnolliset sekä seksuaaliset vähemmistöt. (Nussbaum 2016, 48)

Inho on voimakas tunne, sillä se muokkaa intiimiä suhtautumistapaamme, ja on läsnä jokapäiväisessä elämässä, esimerkiksi puhdistautumisen muodossa. Kehollisiin epäpuhtauksiin liittyvän inhon lisäksi se on kuitenkin läsnä myös sosiaalisessa kanssakäymisessä: monet yhteisöt ovat kehottaneet välttämään tiettyjä ihmisryhmiä, luonnehtimalla näitä fyysisesti inhottaviksi ja saastuttaviksi, joista terveen yhteisön on pyssyttävä erossa. Nussbaumin mukaan inholla on usein suuri rooli myös lainsäädän-

nössä, jossa sen vaikutus voidaan nähdä esimerkiksi siveellisyyslainsäädännössä. Lisäksi inho voi vaikuttaa myös lain soveltamiseen, jolloin esimerkiksi tuomarin langettamaan tuomioon voi vaikuttaa hänen tuntemansa inho. (Nussbaum 2004, 72–73)

Nussbaumin inhokäsitteen kautta tulkittuna voidaan nähdä yhteys Venäjän propagandan ja inhon välillä: vastapuolta luonnehditaan arvoiltaan saastuttavaksi toimijaksi, jonka vaikutus on puhtaan venäläisen yhteisön pelastamiseksi suljettava pois. Edellä tehdyn tulkinnan perusteella inhoa on tyypillisesti hyödynnetty kuvailtaessa ei-toivottuja ihmisryhmiä, ja oikeutettaessa niiden syrjimistä ja halveksumista. Tämän kautta tulkittuna Venäjän harjoittama propaganda, jossa länsimaita luonnehditaan homoavioliittojen, individualismin ja moraalisen rappion levittäjiksi, perustuu inhon tunteeseen. Näille arvoille on annettu saastuttava luonne, joka uhkaa terveeksi ymmärrettyä venäläistä maailmaa.

Inho on siten merkittävässä roolissa Venäjän propagandassa, sillä se sävyttää länsimaalaiset tietyn saastuttavan arvomaailman alle, joka erotetaan venäläisestä arvomaailmasta. Kyseessä on siten jako ”meihin ja heihin”. En kuitenkaan käsittele tässä tutkimuksessa Venäjän maailmankatsomuksen todenmukaisuutta arvojen osalta, sillä tällaisten suuresti yleistävien väitteiden purkaminen veisi suunnan pois tutkimuksen ytimestä. Sen sijaan olettaamme, että Venäjän esittämä väite länsimaalaisesta sekä venäläisestä arvomaailman rakenteesta pitää paikkaansa. Olennaisiksi kysymyksiksi nousee tällöin: voiko arvomaailman leviämisen uhka oikeuttaa sotilaalliset toimenpiteet naapuria kohtaan? Voidaanko tunteella perustella fyysiseen väkivaltaan turvautumista? Mitä tällaisella ”inhoviestinnällä” pyritään tavoittamaan?

3.1.1 Inho sodan oikeuttajana

Länsimaalaiselle maailmalle on siis annettu Venäjän propagandassa saastuttava vaikutelma, jonka leviäminen uhkaa myös Venäjää itseään. Tämän estämiseksi Venäjä käy sotaa Ukrainaa vastaan, koska sen nähdään kuuluvan puhtaaseen venäläiseen maailmaan, jonka ukrainalaiset ovat hylkäämässä. Tämä tekee Karin ja Holmilan näkemyksessä konfliktista uskonsodan. (Kari ja Holmila 2023, 225)

Miten inho varsinaisesti toimii? Teoksessaan *Political Emotions* Nussbaum luonnehtii inhoa tekijäksi, joka muodostaa uhan moraalisuudelle ja altruistiselle yhteisen hyvän tavoittelulle. Tämän se saa aikaan jakamalla ihmiset hierarkian mukaisiin ryhmiin, joiden tulisi pysyä erossa toisistaan. Nussbaumin mukaan inhon kautta perusteltu toisen ihmisen dehumanisaatio on toteutettu mielikuvituksessa, jolloin myös ratkaisevan muutoksen on tapahduttava mielikuvituksessa. (Nussbaum 2013, 210–211) Nussbaum ei siten anna ymmärtää, että inho olisi rationaalinen peruste yhteiskunnalliseen jakautumiseen. Hän pikemminkin näkee sen ongelmana, joka on ylitettävä.

Nussbaumin mukaan inho ei voi tarjota rationaalista pohjaa silloin, kun inhottavaksi koettu kohde ei kohdistu sitä tahallisesti suoraan kokijaan: ajatus siitä, että inhottaviksi koettujen ihmisten läsnäolo yhteiskunnassa aiheuttaisi sen rapistumisen perustuu lähinnä siihen, ettei inhon kokija pidä näistä ihmisistä. Tämä taas on hyvin hatara pohja lainsäädännölliselle toiminnalle. (Nussbaum 2004, 123) Koska Venäjän propagandassa on kuitenkin viitattu koettuun uhkaan, jota länsimaalaiseksi oletetut kulttuuripiirteet edustavat, on katsottava, onko tälle uhalle olemassa rationaalista perustaa jonkin toiseen tunteen kautta. Inho ei vaikuta tässä yhteydessä olevan sopiva perustelu sotatoimille naapurivaltiota vastaan, sillä se ei tarjoa oikeuttavia perusteluja, vaan ainoastaan kuvaa inhotun ominaisuuksia.

Inholla ei siis ole rationaalista perustaa, sillä se vetoaa kehollisiin yhteyksiin argumentoidessaan asioista, jotka eivät liity ihmiskehoon vaan laajempaan kokonaisuuteen. Ihmisen dehumanisointi inhon kautta tapahtuu mielikuvituksen herättämässä tuntemuksissa, mikä osaltaan viittaa siihen, että mielikuvitusta ruokkimalla on mahdollista herättää ihmisissä myös muunlaisia tuntemuksia. Argumentoinnin perustuminen tunnetilojen herättämiin mielikuviin ei siten ole kestävä perustelua, sillä tällöin yhtäläisesti mikä tahansa aate tai ihmisryhmä on muunnettavissa sävyiltään negatiiviseksi esimerkiksi juuri inhon avulla. Tällaisessa argumentissa ei ole pysyvyyttä, vaan se on kenen tahansa käytettävissä, joka haluaa vedota kehollisiin tuntemuksiin. Siten voidaan katsoa, ettei inho tarjoa loogista pohjaa argumentille, vaan se on pikemminkin tehokeino, jolla puhuja saattaa sävyttää omaa viestintäänsä jakaakseen osapuolet pyhiin ja puhtaisiin, sekä profaaneihin ja likaisiin.

Inhon osuudesta propagandassa on merkityksellistä se, että sen voi katsoa sitoutuvan vahvasti patrioottiseen tunteeseen. Nussbaum luonnehtii patriotismia eräänlaiseksi rakkauden muodoksi, jossa kohteena on kokijan oma valtio (Nussbaum 2013, 208–209). Tämä rakkaus voi esiintyä monissa muodoissa, mutta sille on tyypillistä partikularismi, ajatus, jossa rakkauden kohteena on yleensä jokin tietty ominaisuus, kuten historiallinen tapahtuma tai maantieteellinen ominaisuus. Patriotismi itsessään voi tulla nähdyksi hyvänä tunteena, sillä sen avulla voidaan muodostaa silta ihmisten yksilöllisten tunteiden ja laajempien ongelmien välille. Tämä tapahtuu myötätunnon muodossa, joka motivoi altruismia. Altruismi puolestaan motivoivan voiman saavuttamiseksi kiinnittää itsensä konkreettisiin asioihin, kuten yksilöihin tai erityisesti kärsimyksestä kertoviin narratiiveihin. (Nussbaum 2013, 209–210)

Patrioottiselle tunteelle on kuitenkin Nussbaumin mukaan tyypillistä, että se etsii omistautuneisuutta värikkästä valtion menneisyydestä kertovasta tarinasta, joka liittyy epävarmaan tulevaisuudennäkymään. Tällöin valtio ei tule nähdyksi vain fyysisenä lokaationa, vaan narratiivisena konstruktiona. (Nussbaum 2013, 210) Tämä on vahvasti läsnä Venäjän tapauksessa, jossa havaittiin Karin ja Holmilan kautta ”venä-

läisen maailman” olevan käsite, joka edustaa puhdasta ja pysyvää arvomaailmaa erotuksena rapautuvasta lännestä. Tämä tarina ja sen tulevaisuus on nyt Venäjän perspektiivistä uhattuna, sillä Ukraina, jonka se katsoo kuuluvan osaksi venäläistä maailmaa, on jäämässä länsimaalaisen saastuttavan moraalinäkemysten alle. Tällöin patriottisessa tunteessa inhon rooli on erottaa länsimielisyys venäläisestä ajattelusta, saada se kuvatuksi vastenmielisenä ja saastuttavana, jolloin sitä vastaan toimiminen on oikeutettua.

Oletetaan, että venäläinen maailma on koko Venäjän silmissä hyvä ja tavoiteltava asia, ja länsimainen moraalinen propagandan mukaisesti saastuttavaa. Miten tästä on johdettavissa oikeutus sotatoimiin Ukrainan kohdalla? Mikäli oletuksena on, että länsimaalaisen vaikutelman leviäminen on ei-toivottavaa, muodostuu kysymykseksi miksi ukrainalaiset eivät taistelleet sitä vastaan itse, vaan Venäjä aloitti sotilaallisia toimia Ukrainaa itseään vastaan, joita vastaan ukrainalaiset aloittivat omat sotilaalliset vastatoimensa. Tämä asetelma viittaa kahteen mahdollisuuteen: joko Ukrainaa ei haitannut länsimaalaisen vaikutuksen leviäminen, tai länsimaalainen vaikutus ei ole luonteeltaan sellaista kuin Venäjä on antanut ymmärtää. Lisäksi tämä myös viittaa siihen, että Ukraina ei koe itseään osaksi venäläistä maailmaa, mikä osaltaan kyseenalaistaa narratiivia, jossa Venäjä suojelee itseään länsimaalaiselta saasteelta.

Jotta Venäjän argumentti sen itsensä suojelemisesta voitaisiin tulkita perusteluksi, tulisi Ukrainan olla osa Venäjää. Ukraina ei näin vastatoimista päätellen koe, mikä tekee narratiivista hyvin erikoisen. Käytännössä asetelma on tällöin, että Venäjä on julistanut toisen valtion kansan omakseen vastoin tämän tahtoa, ja on tätä julistusta käyttäen perustellut toimiaan puolustuksellisina tekoina.

Inho ei siten itsessään ole järkevä perustelu, sillä se vaikuttaa tarjoavan selityksen ainoastaan sille, miksi jostakin asiasta ei pidetä, jättäen inhoon kohdistettavan vastatoiminnan perustelematta. Nussbaum onkin katsonut, että kohdatessa inhon kohteen on perusteltua siirtyä pois sen vaikutuksen alaisuudesta väkivaltaan turvautumisen sijaan (Nussbaum 2004, 133). Vasta-argumenttina tähän voidaan esittää, ettei siirtymisen mahdollisuutta ole, sillä saastutus kuvataan leviävänä, tunkeutuvana uhkana. Tämä näkemys ei kuitenkaan selitä sitä, miksi Ukraina puolustautuu Venäjää eikä länsimaita vastaan. Mikäli ”saasteen” leviäminen olisi ollut epätoivottavaa (olettaen että väite tunkeutuvasta leviämisestä ja tämän luonteesta pitää paikkaansa) tulisi näkyä merkkejä siitä, että Ukraina olisi itse kokenut tämän uhaksi.

Inhon, ja siten inhoon perustuvan propagandan ongelmaksi muodostuukin se, ettei inho itsessään ole rationaalinen tunne, jolloin siitä riippuvat oikeutukset tulevat nähdäksi mielikuvamanipulaationa. Tämän mielikuvamanipuloinnin kautta ei siis voi löytää oikeutusta sotatoimille, joskin sitä voidaan edelleen hyödyntää vastapuolen

epähumanisoimisessa tappamisen helpottamiseksi. Koska Venäjä on kuitenkin vedonnut saastumisen muodostamaan uhkaan, on perusteltua tarkastella sellaista poliittista tunnetta, joka pitää sisällään rationaalisuuden: suuttumus.

3.2 Suuttumus sodan oikeuttajana

On huomionarvoista, että käsittelen suuttumusta (*anger*) erillään vihan (*hatred*) tunteesta. Tämä johtuu Nussbaumin tavasta käsitellä näitä erillisinä tunteina, joilla on erilaiset kohteet sekä taustalla piilevät vaikuttimet. Se, miksi olen valinnut tässä tutkia inhon lisäksi suuttumusta, perustuu siihen, että toisin kuin inho, suuttumus on erotettavissa aiemmin mainituista neljästä perustunteesta. Lisäksi suuttumusta voidaan pitää rationaalisenä tunteena muihin verrattuna, mikä tarjoaa muista tunteista eroavan näkökulman propaganda-analyysiin.

Itse sodan motivoimisessa suuttumuksella on tärkeä rooli, sillä tämän kautta pyritään mobilisoimaan kohdeyleisöä havaittua uhkaa vastaan (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023, 2018). Sen tavoitteena on siten herättää vastaanottajissaan tunteita, mitkä yllyttävät liikehdintään, ja sitä kautta konkreettisiin vaikutuksiin propagandistin maalaamaa kohdetta vastaan. Suuttumus on siten tärkeä osa propagandaa.

Nussbaum pitää suuttumusta rationaalisenä tunteena siksi, että se pitää sisällään käsityksen siitä, että joko tunteen kokijaa, tai tämän tärkeänä pitämää asiaa on loukattu (Nussbaum 2004, 99). Yksi tärkeä erotus inhosta on siinä, että inho kohdistuu henkilöön, siinä missä suuttumus kohdistuu vääryydeksi koettuun tekoon. Koska suuttumuksen kohteena on kuitenkin edelleen yksilö, Nussbaum tarkoittaa erottelullaan sitä, että suuttumuksen lähteenä on yksilön sijasta koettu vääräisyys. Suuttumusta erottaa sekin, että toisin kuin inhossa, jossa uskomukset perustuvat tyypillisesti perusteettomaan luonnehdintaan kohteen elämellisydestä ja muista inhottavista ominaisuuksista, voi suuttumus perustua todelliseen vääryyteen. Rationaalisesta suuttumuksesta kielii silloin se, että on havaittu vääräisyys, johon etsitään korjausta. (Nussbaum 2016, 48–49)

Tutkittaessa suuttumuksen roolia propagandassa nousee esille kaksi tärkeää kysymystä: onko suuttumusta havaittavissa, ja onko suuttumus rationaalista. Tutkin ensiksi näistä perspektiiveistä ensimmäistä. Elisabeth Johansson-Noguésin ja Elena Şimanschin artikkeli *Fabricating a war? Russian (dis)information on Ukraine* tarjoaa tähän näkökulmaa: artikkeliin on koottu Venäjän eri tiedotusvälineiden narratiiveja, jotka on lajiteltu siten, miten ne vastaavat propagandassa hyödynnettäviä tunteita². Suuttumukseen liittyvät narratiivit ovat seuraavat (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023):

² Narratiivit on otettu ajankohdalta Maaliskuu 2021 – Joulukuu 2022

'Україна бомбить мирних жителів наповським озброєнням'	"Ukraine hits peaceful civilians with NATO arms"	"Ukraina iskee rauhallisia siviilejä vastaan NATO:n aseilla" ³
'Україна бомбила Донбасс 8 лет'	"Ukraine has been bombing Donbas for 8 years"	"Ukraina on pommitanut Donbassia 8 vuotta"
'Донбасс оказался под плотным огнем украинских нацистов'	"Donbas appeared under heavy fire from Ukrainian Nazis"	"Donbas ukrainalaisten natsien raskaan tulituksen alla"
'Україна намерено знищує жителів Донбасу: дітей, зрештеші і стариків''	"Ukraine deliberately exterminates Donbas residents: children, women and the elderly"	"Ukraina tuhoaa tarkoituksella Donbassin asukkaita: lapsia, naisia ja vanhuksia"
'Подростки, погібші на вулицях міста в результаті обстрілу з боку Воєнних сил України'	"Teenagers killed in the streets of the city as a result of the shelling by the Armed Forces of Ukraine"	"Teini-ikäisiä kuollut kaupungin kaduille Ukrainan asevoimien tykistötulen seurauksena"

Artikkelin osoittamien narratiivien perusteella on syytä olettaa, että Venäjän propagandassa on mukana suuttumuksen tunteeseen perustuvaa viestintää. Johansson-Noguésin ja Şimanschin esiin tuomat narratiivit edustavat samanlaista suuttumusta mitä Nussbaum on kuvaillut kirjoittaessaan suuttumuksen tavasta keskittyä vääräksi koettuun tekoon. Narratiiveissa kuvatuille teoille on mahdollista kiinnittää kohde, johon suuttumus kohdistuu (esim. Ukraina, länsimaat), mutta itse tunteen taustalla ovat kuvatut teot. Myös Johansson-Nogués ja Şimanschi kirjoittavat, että suuttumuksen tavoitteena tässä kontekstissa voi olla mobilisointi havaittua uhkaa ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023, 2018).

Suuttumuksen tunne on siten läsnä Venäjän propagandassa, sen tavoitteena vedota havaittuun uhkaan erikoisoperaation oikeuttamisessa. Tästä voidaan edetä toisen perspektiivin kohdalle, jossa suuttumuksen taustalta selvitetään, onko kyseessä rationaalista suuttumuksesta.

3.2.1 Havaitun suuttumuksen rationaalisuus

Aiemmin kuvailtu suuttumus on mielletty rationaaliseksi tunteeksi sen perusteella, että se liittyy koettuun uhkaan. Nussbaum kuitenkin katsoo, että suuttumus on rationaalista silloin, kun kyse on ns. siirtymäsuuttumuksesta (*transition-anger*) (Nussbaum 2016, 6). Siirtymäsuuttumus merkitsee, että epäkohdan havaitessaan yksilö tai yhteisö kokee tarpeelliseksi tehdä muutoksen havaittuun ongelmaan. Nussbaumin mukaan

³Venäjän- ja englanninkieliset narratiivit peräisin Johansson-Noguésin ja Elena Şimanschin (2023) artikkelista *Fabricating a war? Russian (dis)information on Ukraine*. Suomennokset maisterintutkielman kirjoittajan omia käännöksiä artikkelin englanninkielisistä vastineista.

suurimpaan osaan tällaisessa rationaaliosuutuksessa liittyy kuitenkin myös kostonhalu (Nussbaum 2016, 6).

Nussbaumin mukaan kuitenkin osuutus voi myös perustua väärin oletuksiin, sillä osuutunut saattaa erehtyä kohteesta ja omata puutteellista tai väärää tietoa osuutuksen aiheuttaneesta tapahtumasta. Silloin, kun asia kuitenkin on faktuaalisesti tapahtunut niin kuin osuutunut on sen ymmärtänyt, voidaan osuutuksesta Nussbaumin mukaan pitää ”hyvin perusteltuna” (*well-grounded*). Nussbaum ei kuitenkaan käytä sanaa ”oikeutettu” sillä tämä on hänen mukaansa normatiivisesti ongelmallista osuutuksen sisältämän kostonhalun vuoksi. (Nussbaum 2016, 35)

Propagandan näkökulmasta rationaaliosuutusta voitaisiin soveltaa siten, että sotatoimet perusteltaisiin vastapuolen ensiksi luomalla uhalla, johon omat toimet ovat vääryyttä korjaava vastaus. Johansson-Noguésin ja Şimanschin keräämän narratiividatan perusteella vaikuttaakin siltä, että Venäjän tiedotusvälineet ovat pyrkineet aiheuttamaan propagandan kohdeyleisössä osuutusta, josta nostetaan oikeutus sotatoimille. Myös Putin on vedonnut samantapisiin narratiiveihin operaatiota edeltäneessä puheessaan (Varho 2022).

Siviilejä sekä yleisesti rauhallista osapuolta kohtaan kohdistettavasta väkivalta nousevaa osuutusta voinee pitää rationaaliosuutena sillä edellytyksellä, että tunne perustuu oikeaan kuvaan todellisuudesta. Mikäli näin on, olisi osuutus, ja siitä seuraavat vastatoimenpiteet oikeutettavissa. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu, etteivät propagandanarratiivit pyri kuvaamaan totuutta, ainakaan sellaisessa muodossa, jossa otettaisiin huomioon kokonaiskuva. Tässä on hyvä palata Stanley tarjomaan määritelmään propagandasta. Propagandaa tutkinut Stanley on tutkimuksessaan tunnistanut, että tunteet voivat olla rationaaliosuuta, mutta propagandassa on enemmänkin kyse keskustelun ohittamisesta tunteisiin vetoamalla, jolloin propaganda on *rationaaliosuuden manipuloimista keskustelun sulkemiseksi* (Stanley 2015, 48).

Tunteen rationaaliosuus ei siten välttämättä takaa oikeutusta. Ensinnäkin Nussbaumin tarkastelun kautta voidaan todeta, että osuutuksen perusteltavuus edellyttää tunteen perustamista todenmukaiseen asiantilaan. Toiseksi Stanley kautta katsottuna propagandassa on yleisestikin kyse tunteiden, myös rationaaliosuuden sellaisten, hyödyntämisestä tahdon manipuloimiseksi, jotta tilannetta selkeyttävältä keskustelulta vältyttäisiin.

Palattaessa Venäjän propagandan narratiiveihin voidaan huomata, että niissä on pyritty hakemaan oikeutusta esittämällä Ukrainan kohdistaneen väkivaltaa siviilejä kohtaan. Mikäli kyseinen narratiivi pitäisi täysin paikkaansa, ja se olisi ainut konteksti tapahtumalle, olisi propagandan hakema osuutus helpommin perusteltavissa. Konfliktin taustan tarkastelu kuitenkin tarjoaa erilaisen näkymän, mikä asettaa osuutuksen rationaaliosuuden kyseenalaiseksi.

Koska propagandassa esitetyt narratiivit perustuvat laajalti vuonna 2014 alkaneeseen konfliktiin, suoritan lyhyen katsauksen vuosina 2014–2016 Ukrainan alueella tapahtuneisiin ihmisoikeusrikkomuksiin. Katsauksen lähteenä toimii Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) raportti.

OHCHR arvioi, että huhtikuusta 2014 toukokuuhun 2016 noin 2000 siviiliä sai surmansa konfliktissa. Näistä suuri osa tapahtui asutetuille alueille suoritetun umpimähkäisen tykistötulen seurauksena. Siviiliuhreja oli sekä Ukrainan hallitseman, että aseistautuneiden ryhmittymien alueilla. Molempia osapuolia epäillään myös antautuneiden, sekä taisteluun osallistumattomien siviilien summittaisista teloituksista. Lisäksi raportti kertoo, että Donetskin ja Luhanskin alueiden aseistautuneet ryhmät saivat tuona aikana aseistusta ja lisäjoukkoja Venäjältä. (OHCHR 2016, 3)

Raportin osoittaman yksipuolisen väkivallan puuttumisen lisäksi on viitteitä siitä, että venäläiset erikoisjoukot olivat tuolloin rekrytoimassa, muodostamassa ja kouluttamassa Donetskin ja Luhanskin alueilla kapinallisjoukkoja, joihin lukeutui rikollisjärjestöjä. Nämä joukot myös Karin ja Holmilan mukaan johtivat hallintorakennusten miehittämistä, sekä osallistuivat taisteluihin. (Kari ja Holmila 2023, 218) Huomionarvoista on myös se, että Venäjän harjoittamaan sodankäyntiin kuuluu ns. Gerasimovin doktriini, jossa valtio voi hyödyntää protestimielialan lietsomista, informaatiovaikuttamista ja oppositiovoimien tukemista (Kari ja Holmila 2023, 214).

OHCHR:n raportin perusteella Venäjän propagandan hyödyntämän suuttumuksen tunteen rationaalisuus asettuu kyseenalaiseksi, sillä se osoittaa Karin ja Holmilan tutkimuksen ohella Venäjän osallisuuden konfliktin järjestämisessä, sekä siinä tapahtuneiden ihmisoikeusrikkomusten suorittamisessa. Tällöin Johansson-Noguésin ja Şimanschin ylös kirjaamat narratiivit venäläisissä tiedotusvälineissä, sekä Putinin puheessa tulevat nähdäksi puutteellisena ja yksipuolisena kuvana konfliktin moraalista asetelmasta. Jotta propagandan hyödyntämää suuttumuksen tunnetta voisi luonnehtia rationaaliseksi, tulisi sen perustua oikeaan kuvaan konfliktin luonteesta. Näin ei kuitenkaan ole, jolloin suuttumuksen hyödyntäminen tulee nähdäksi enemmänkin Stanleyyn kuvailemana rationaalisen tahdon manipulointina.

3.3 Pelon rooli propagandassa

Ehkä yksi olennaisimpia keinoja propagandassa on pyrkimys herättää pelkoa viestinnän kohteessa. Ukrainan kohdalla pelkoa voi hyödyntää monin tavoin, esimerkiksi viittaamalla länsimaisen vaikutuksen uhkaan. Pelko voi tällöin liittyä konkreettiseksi koetun uhan mukaisesti esimerkiksi länsimaisten asejärjestelmien sijoittumiseen lähemmäs Venäjän rajaa, Naton leviämiseen, ja Ukrainan luomaan uhkaan Venäjää ja siviilejä kohtaan. Merkityksellistä propagandassa ei niinkään ole se, pitävätkö nämä

väitteet paikkaansa, tai missä kontekstissa ne tapahtuvat, sillä tavoitteena on Stanleyta mukaillen rationaalisen tahdon manipuloiminen, jotta objektiivisuuteen pyrkivältä keskustelulta voitaisiin välttyä (Stanley 2015, 48).

Pelon vaikutus propagandassa on pitkälti samanlainen kuin suuttumuksellakin: se herättää tuntemuksia, jotka motivoivat massoja liikkeelle haluttua kohdetta vastaan. Pelolla voidaan pyrkiä herättämään mielikuvia puolustautumisesta, jolloin tavoite on saada yleisö tuntemaan, että he suojautuvat toiminnallaan uhalta. (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023, 2018) Tämän perusteella ehkä yksi tapa tehdä eroa pelon ja suuttumuksen roolille propagandassa on haetun reaktion kautta. Pelko herättää tunteen suojautumisesta ja puolustautumisesta, suuttumus taas voisi motivoida toiminnallisempaan reaktioon kohdetta vastaan.

Pelon osalta Johansson-Nogués ja Şimanschi ovat kirjanneet ylös seuraavat narratiivit Venäjän viestinnästä (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023):

'Zapad bukval'no nakachi-vaet Ukrainu oruzhiem'	"The West is literally 'pumping' Ukraine with weapons"	"Länsi kirjaimellisesti pump-paa aseita Ukrainaan" ⁴
'Amerikanskie biologicheskie laboratorii na Ukraine atakujut Rossiju: COVID-19 i ospa daleko ne polnyh spisok vypushhennyh virusov'	"US biological laboratories in Ukraine attacked Russia: COVID-19 and smallpox are only a small part of released viruses"	"Yhdysvaltojen biolaboratoriot Ukrainassa hyökkäsivät Venäjälle: COVID-19 ja isorokko vain pieni osa vapautetuista viruksista"
'Stalo izvestno o sekretnoj sluzhbe NATO na Ukraine'	"In Ukraine, NATO special forces were revealed to be conducting secret operations"	"Naton erikoisjoukkojen paljastettiin suorittavan salaisia operaatioita Ukrainassa"
'Kiev gotovitsja k silovomu resheniju 'donbasskogo vo-prosa'	"Kyiv is preparing to solve the 'Donbas issue' by force"	"Kiova valmistautuu ratkaisemaan Donbassin ongelman voimankäytöllä"
'Ukraina mozhет nachat' nastuplenie v blizhajshie dva-tri dnja'	"Ukraine may launch an offensive in the next two or three days"	"Ukraina saattaa aloittaa hyökkäyksen seuraavan kahden tai kolmen päivän aikana"

Taulukosta käy ilmi, että pelkoa luonnehtivat narratiivit liittyvät ensisijaisesti lännen ja Ukrainan luomaan sotilaalliseen uhkaan, jossa hyödynnettäisiin paitsi konventionaalisia aseita, myös biologisia metodeja Venäjälle hyökkäämiseksi. Näiden biologisten aseiden osalta annetaan ymmärtää, että niillä hyökkäys olisi jo toteutettu, ja lisää saattaa seurata. Pelolla pyritään tällöin luomaan uhkakuvaa, jota tehostetaan

⁴ Venäjän- ja englanninkieliset narratiivit peräisin Johansson-Noguésin ja Elena Şimanschin (2023) artikkelista *Fabricating a war? Russian (dis)information on Ukraine*. Suomennokset maisterintutkielman kirjoittajan omia käännöksiä artikkelin englanninkielisistä vastineista.

liittämällä maailmanlaajuisesti vaikuttanut koronavirusepidemia länsimaiden pyrki- myksiin horjuttaa Venäjää. Tehokeinoina toimivat myös väitteet Ukrainan suunnitel- mista hyökätä ensin, sekä länsimaalaisten erikoisjoukkojen väitetty läsnäolo, joilla ole- tettavasti pyritään luomaan kuvaa Venäjästä uhrina. Tämän myötä saataisiin oikeutus omalle hyökkäykselle Ukrainaa vastaan. Karin ja Holmilan mukaan Venäjän viestin- tään onkin tyypillisesti kuulunut uhriutumisen narratiivi, riippumatta siitä miten se on itse todellisuudessa toiminut (Kari ja Holmila 2023, 27).

Pelko on siis läsnä Venäjän propagandassa, mutta miten tämä tunne toimii propa- gandan vastaanottajassa? Pyrin vastaamaan tähän Nussbaumin kautta.

Nussbaumille pelko voi olla samanaikaisesti rationaalinen ja ei-rationaalinen tunne. Tällöin hänen mukaansa esimerkiksi oikeutettu pelon tunne saattaa yhdistyä stigman luomiseen, kuten esimerkiksi afroamerikkalaisten kohdalla on käynyt. Tässä esimerkissä jengien ja katuväkivallan pelkääminen yhdistyy koko afroamerikkalaisen yhteisön leimaamiseen, ja sen seurauksena voi olla, että hyveellinenkin ihminen voi päätyä vakuuttamaan itsensä pelkonsa rationaalisuudesta, silloinkin kun rationaalista pohjaa ei ole. Nussbaumin mukaan näin kävi esimerkiksi tapauksessa, kun poliisi pi- dätti nuoren tummaihoisen miehen sillä perusteella, että hänen vaatetuksensa väri vastasi tunnetun katujengin värejä. (Nussbaum 2004, 272–273)

Tämän perusteella ei ole hankalaa kuvitella, miten propagandalla pyritään ma- nipuloimaan ihmisen rationaalista tahtoa. Pelolla on mahdollista esittää, että koettu huoli jostakin asiasta on täysin perusteltua, ja pelon lähteen kitkemiseksi suoritettavat vastatoimet ovat oikeutettuja. Aikaisempaa Johansson-Noguésin ja Şimanschin tau- lukkoa tarkastelemalla voidaan todeta, että tällaista pelkopohjaista oikeuttamista Ve- näjän omille sotatoimille on pyritty hakemaan. Esimerkiksi ”Ukraina saattaa aloittaa hyökkäyksen seuraavan kahden tai kolmen päivän aikana” luo selvää uhkakuva, jossa pyritään herättämään vastaanottajassa rationaalista pelkoa, vaikka itse viestin taustalla olevan totuudenmukaisen asiantilan perusteella tällaiseen pelkoon ei olisi mitään syytä. Nussbaumin näkemyksen mukaisesti rationaalinen sekoittuu irratio- naaliseen.

3.4 Tunteiden roolin yhteenveto

Tarkasteltujen kolmen tunteen osalta havaittiin, että inho toimii Venäjän propagan- dassa esimerkiksi vetoamalla länsimaalaisen, inhottavaksi esitettyjen seksuaalivä- hemmistöjen korostumisen leviämisen uhkaan, joka ”saastuttaisi” pyhänä ja arvok- kaana pidetyn ”venäläisen maailman”. Inho toimii siten mielikuvia herättävänä teki- jänä, jolla tällainen uhka pyritään maalaamaan vastenmieliseksi, ja jota vastaan taiste- leminen olisi lähes puhdistava toimenpide. Inholla on myös yleisesti rooli tavallisen

sotilaan motivaatiossa toteuttaa moraalittomia tekoja vastustajan epähumanisoinnin kautta.

Suuttumuksen rooli propagandassa on vedota uhan tunteeseen, ja tuoda siten rationaalista oikeutusta omalle toiminnalle, kuten Venäjä on uutisoinnillaan Ukrainan väitetyistä iskuista siviilikohteisiin pyrkinyt tekemään. Siinä missä inho epäinhimillistä ja luo vastenmielistä kuvaa vastapuolesta, vaikuttaisi suuttumus puolestaan pyrkivän herättämään tahtoa vastatoimiin vetoamalla väitettyyn rationaaliseen uhkaan. Venäjän tapausta tarkastellessa kuitenkin havaittiin, ettei suuttumusta voitu tässä tilanteessa pitää rationaalisena.

Pelon osalta havaittiin suuttumuksen kaltaisia ominaisuuksia, sillä myös pelko näyttää keskittyvän uhan tunteeseen, ja vetoamaan rationaaliseen uhkaan. Erona näiden kahden välillä kuitenkin näyttää olevan se, että pelolla keskitytään herättämään uhkakuvia, siinä missä suuttumuksella taas pyritään hyödyntämään uhkakuvia toimintaan motivoimiseksi tai toiminnan oikeuttamiseksi.

Yhteistä kaikille käsitellyille tunteille on, että niillä pyritään ihmisen rationaalisen tahdon manipulointiin. Tunteet ovat keskeinen osa propagandaa, sillä ne herättävät mielikuvia, ja kiihottavat niiden pohjalta jopa moraalittomaan toimintaan, tai ainakin tällaisen toiminnan hyväksymiseen. Usein nämä tunteet vetoavat jonkinlaiseen rationaaliseen perusteluun, joka kuitenkin lähemmän tarkastelun myötä paljastuu epärationaaliseksi, kuten Venäjän esittämien väitteiden kohdalla on käynyt. Huomionarvoista onkin, että rationaalisuus tunnustetaan tällöin tärkeäksi elementiksi, mutta vain niin pitkälle, että sillä saadaan omat näkemykset perusteltua.

Tunteiden ja semantiikan lisäksi on kolmas aspekti, jota Venäjä on pyrkinyt hyödyntämään perustellessaan sotatoimiaan Ukrainassa: normatiiviset oikeutukset. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan näiden ilmenemistä ja vaikutusta.

4 SODAN NORMATIIVISET OIKEUTUKSET

Venäjä on propagandassaan toistuvasti käyttänyt normatiivisia argumentteja, eli se on pyrkinyt selittämään miksi sen toimet ovat olleet oikeutettuja. Nämä väitteet perustuvat suureen määrään erilaisia kannanottoja, jotka vaihtelevat taustalla olevien oikeutuksien mukaisesti. Tässä kolmannessa ja viimeisessä käsittelyosassa otan kantaa osaan näistä väittämistä. Tutkimukseen valikoidut väitteet on valittu sen perusteella, miten olen niiden havainnut olevan merkityksellisessä osassa propagandaa.

Normatiiviset oikeutukset pyrkivät siis sanomaan: ”Tämä on oikein, koska...”. Propagandan kontekstissa käsittelen sitä, miten hyökkäys Ukrainaan on pyritty perustelemaan normatiivisia väitteitä hyväksikäyttäen. Näitä väitteitä ovat seuraavat:

- Ukrainan alue kuuluu legitiimisti Venäjälle⁵
- Venäjä taistelee fasismia/natseja vastaan⁶
- Muutkin valtiot, erityisesti Yhdysvallat harjoittavat vastaavanlaisia toimia (kaksinaismoralismi)⁷

Annetut esimerkit lähteineen eivät ole ainoita asiayhteyksiä, joissa mainittuja argumentteja on esiintynyt, vaan niitä on ilmennyt useissa yhteyksissä konfliktin aikana. Esiin nostetut lähteet ovat esimerkkejä siitä, missä yhteyksissä ja kenen kautta näitä normatiivisia argumentteja on kuultu. Huomionarvoista onkin, että näiden argumenttien teemat toistuvat suurissa määrin läpi konfliktin. Myös Johansson-Nogués ja Şimanschi ovat näistä esimerkeistä tunnistanee Venäjän viestinnässä toistuvana teemana sen, että ”erikoisoperaation” tavoitteena on denatsifikaatio, ja Ukrainan vapauttaminen ääri-ideologioiden, kuten fasismien, vallasta (Johansson-Nogués ja Şimanschi

⁵ esim. Varho 2022 (Putinin puhe 21.2.2022, kolme päivää ennen invaasiotoimenpiteitä)

⁶esim. Knapp ja Hyvönen 2023 (Voitonpäivänä 9.5.2023, Putinin pitämä puhe)

⁷esim. Observer Research Foundation 2023, (Venäjän ulkoministeri Sergei Lavrovin haastattelu)

2023, 2024). He ovat myös havainneet venäläismedioiden adoptoineen valtion tuke-
man näkemyksen, jonka mukaan kyseinen erikoisoperaatio on myös puolustustoimi
NATOn luomaa uhkaa vastaan (Johansson-Nogués ja Şimanschi 2023, 2026).

Normatiivisten argumenttien rooli propagandassa on itsessään melko selvä: ne
pyrkivät perustelemaan miksi jokin tietty teko, tässä tapauksessa Venäjän hyökkäys
Ukrainaan, on oikein. En tästä johtuen tutki normatiivisuuden itsensä roolia enempää,
vaan siirryn tarkastelemaan siihen perustuvia argumentteja. Aloitan tarkastelun väit-
teestä, jonka mukaan Ukrainan alue kuuluu legitiimisti Venäjälle. Tätä ennen kuiten-
kin taustoitin tutkimusta perehtymällä oikeutettua sodankäyntiä hahmottelevaan
teoriaan.

4.1 Oikeutettu sodankäynti

Ennen kuin siirryn tarkastelemaan Venäjän propagandassa esiintyviä normatiivisia
oikeutuksia, on perusteltua tutkia ensin lyhyesti sitä, mikä yleensä ymmärretään oi-
keutetuksi sodankäynniksi. Oikeutetun sodankäynnin säännönmukaisuuksien hah-
mottaminen auttaa yleisesti normatiivisten argumenttien arvioimisessa, joten koen
parhaaksi sijoittaa sen ennen varsinaisiin argumentteihin etenemistä. Tässä
hyödynnän Steven Leen teosta *Ethics and War: an Introduction*. Venäjän toiminnan tar-
kastelu edellyttää lisäksi laintulkinnallisen argumentin tutkimista. Tätä varten sovel-
lan sotaa ja sen oikeutusta tutkivan filosofin Michael Walzerin teosta *Just and Unjust
Wars*.

Tyypillisesti oikeutetun sodankäynnin tutkimusperinteessä on erotettu kaksi eri
luokkaa: *jus ad bellum* ja *jus in bello*. Ensimmäinen merkitsee sodan oikeudenmukai-
suutta, ja jälkimmäinen oikeudenmukaisuutta sodassa. *Jus ad bellum* käsittelee siten
sitä, mikä tekee sodan aloittamisesta tai siihen mukaan liittymisestä oikeudenmu-
kaista, kun taas *jus in bello* syventyy sodassa itsessään käytettävien metodien oikeu-
tukseen. (Lee 2011, 31) Koska tarkastelemani argumentit käsittelevät sitä, miten Venäjä
pyrki oikeuttamaan hyökkäyksensä, on normatiivisen tutkimuksen lähtökohtana *jus
ad bellum*.

Näkemykset sodankäynnin oikeutuksesta vaihtelevat, mutta oikeutetun sodan-
käynnin tutkimusperinteessä on Leen mukaan tunnistettu pysyviä kriteerejä. Näitä
ovat seuraavat:

1. Sodalla on oltava oikeudenmukainen syy
2. Sen tulee olla legitiimin auktoriteetin julistama
3. Siinä tulee sotia oikeutetulla tarkoituksella

4. Siinä on osoitettava suhteellisuutta saavutettavan hyvän ja aiheutettavan vahingon välillä
5. Sen on oltava viimeinen käytettävä keino
6. Onnistumisen mahdollisuuden tulee olla kohtuullisesti odotettavissa

Yleinen kysymys on, onko oikeutetun sodan täytettävä kaikki nämä kriteerit, vaiko vain osan niistä. (Lee 2011, 70.)

Lähden siitä olettamasta, että osankin täyttymisellä voisi olla oikeuttava vaikutus. Tämä siksi, että näin muiden argumenttien tarkastelu eri näkökulmista on perusteltua silloinkin, jos yksi näkökulma osoittaa oikeutuksen puutteen. Syvennyn tarkemmin kriteereihin 1, 3, 4 ja 5. Jätän kriteerit 2 ja 6 tarkastelun ulkopuolelle siksi, että en näe näiden olevan Venäjän kohdalla yhtä ongelmallisia muihin kriteereihin verrattaessa: Putin ja Venäjän johtavat elimet ovat legitimi auktoriteetti ainakin siinä mielessä, että ne ovat *de facto* valtion hallintokoneiston haastamattomia johtajia. Heidän valta-asemansa ei siis ole kyseenalainen, vaikka sen moraalista oikeutusta olisi mahdollista kyseenalaistaa. En myöskään haasta Ukrainaan hyökkäämisen onnistumisen odotuksia, sillä Venäjää yleisesti pidetään sotilaallisesti vahvana valtiona, mikä teki hyökkäysoperaation onnistumisesta kohtuullisen olettaman. Keskityn siis jäljelle jääviin kriteereihin, koska ne ovat eniten läsnä niissä normatiivisen propagandan aspekteissa, joita tulen tässä käsittelemään.

4.1.1 Oikeudenmukainen syy

Oikeudenmukainen syy, sikäli kuin se ymmärretään oikeutetun sodankäynnin perinteessä, on tyypillisesti itsepuolustus, tai toisen valtion/muun osapuolen puolustaminen. Steven Lee on Walzeria mukaillen hahmotellut, että itsepuolustus on vastaus aggressioon, jolloin nämä kaksi ovat kontrastissa. Itsepuolustus on sallittua, aggressio ei ole. Lee tuo esiin, että tämä jaottelu on huomioitu esimerkiksi YK:n peruskirjassa, jossa sanotaan seuraavasti: ”Kaikkien jäsenten on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärien kanssa.”⁸ ”Jos jokin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen...”⁹. (Lee 2011, 73–74)

⁸ Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja, artikla 2, kohta 4

⁹ Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja, artikla 51

Esimerkiksi Yhdysvaltojen suorittaman Irakin invaasion seurauksena on akateemisissa piireissä nykyaikana kiinnitetty suurta huomiota siihen, milloin ennalta ehkäisevä isku on hyväksyttävissä. Samanlaista keskustelua on ollut esillä myös johtuen Iranin ydinaseohjelmasta. On huomionarvoista, että jopa sota-asiantuntijat ovat hyvin erimielisiä ennaltaehkäisevän sodan hyödyistä ja haitoista. (Meisels 2012, 447) On mahdollista, että sodan vältteleminen sekä myönnytykset voivat johtaa pahempiin sotiin kuin mitä ennaltaehkäisevät sotatoimet (Meisels 2012, 451). Painotus tässä on siinä, että on jokin uhka, jota vastaan puolustaudutaan ennaltaehkäisevästi.

Oikeudenmukaisen syyn peruslähtökohta on siis siinä, että sotaan lähdetään puolustuksellisin syin. Tämä viittaa joko itsensä ja oman alueensa puolustamiseen, tai toisen valtion puolustamista aggressoria vastaan. Oletettavasti tällainen jaottelu jättää tilaa harmaille alueille, jossa puolustuksen ja hyökkäyksen rajat hämärtyvät. Itse periaate on kuitenkin selkeä: toisen valtion koskemattomuuden perusteeton loukkaus sotilaallisesti ei ole sallittua, loukkaajaa vastaan puolustautuminen sen sijaan on.

4.1.2 Oikeutettu tarkoitus

Oikeutettu tarkoitus liittyy läheisesti oikeudenmukaiseen syyhyn. Se käsittelee motiivia toimen taustalla, jonka tulee olla moraalisesti hyväksyttävä. Ollakseen moraalisesti hyväksyttävä, tulee syyn olla vääryyden korjaaminen. Tällöin moraalittomiksi syiksi lukeutuvat esimerkiksi sellaiset tapaukset, joissa todellinen motivaatio on hyväksikäyttää oikeudenmukaista syytä omien tavoitteiden saavuttamiseksi. Ongelmalliseksi tässä ajattelussa kuitenkin Leen mukaan muodostuu se, motiivien erottaminen syystä on hankalaa, sillä emme voi varmuudella tietää toisen todellisia tarkoitusperiä. Lisäksi on epäselkeää mitä edes tarkoitetaan valtion omaavilla tarkoitusperillä: tarkoitusperät ovat yleensä ymmärretty sijaitsevan mielessä, eikä valtiolla ole yhtä mieltä. (Lee 2011, 83–84)

Ongelmistaan huolimatta oikeutetun tarkoituksen edellyttämällä voidaan katsoa olevan käytännön hyötyä, sillä sen kautta voidaan olettaa, että ensisijainen motivaatio, sekä tätä palvelevat toimet ovat kiinni oikeudenmukaisen syyn edellyttämässä vääryyden korjaamisessa. Jos valtiolla on sotaan lähtiessään muita tarkoituksia, tulisi näiden sisältyä ensisijaiseen oikeutettuun motivaatioon, eikä niiden tavoittelussa tule käyttää enempää sotilaallista voimaa kuin mitä on tarve ensisijaisen motivaation edellyttämässä vääryyden korjaamisessa. (Lee 2011, 84–85)

4.1.3 Suhteellisuus

Suhteellisuuskriteeri edellyttää pitkälti yksinkertaistettuna, että se pahuus, jota käytetään vääryyden korjaamiseksi ei ylitä sitä pahuutta, jota vastustetaan. Esimerkiksi

mikäli hyökkäykseen puuttuminen johtaisi ydinsotaan, olisi tällä aiheutettu paha suhteellisesti suurempi kuin se vääryys mikä oli tarkoitus korjata. (Lee 2011, 91) Pahuus merkitsee tässä yhteydessä käytetyn väkivallan määrää, eli kriteeri edellyttää, ettei väkivaltaa käytetä kohtuuttomasti, vaan suhteessa siihen vääryyteen, jota lähdetään korjaamaan.

Leen mukaan suhteellisuuskriteerin ongelma on siinä, että se on ympäröivä, mikä tekee siitä helposti omiin tarkoitukseen muokattavan. Tämän kriteerin soveltajat ovat alttiina itsepetokselle, ja itsepetos on läsnä useimmiten siinä olettamassa, että oma osapuoli kykenee voittamaan sodan. Valtiot eivät tyypillisesti lähde sotaan ilman uskoa voitonmahdollisuuksiin, mutta osapuolista yhden on oltava väärässä. Sen sijaan kriteerin tärkeä ominaisuus on siinä, että se huomioi ne yksilöt, jotka tulisivat kohtaamaan vääryyksiä, mikäli sotaan päätettäisiin lähteä. (Lee 2011, 92)

Suhteellisuuskriteeri siis pyrkii siihen, että ennen sotaan lähtemistä huomioitaisiin mahdollisimman hyvin sen seuraukset ja näistä aiheutuva kärsimys. Tämä auttaa ottamaan huomioon erityisesti sellaiset seuraukset, jotka tavanomaisesti saattaisivat jäädä harkinnan ulkopuolelle.

4.1.4 Viimeinen keino

Tämän kriteerin edellytys on se, että sodan on tultava kyseeseen vasta silloin, kun ei ole muuta rauhanomaisempaa keinoa, joka olisi moraalisesti vähemmän haitallinen kuin sota. Kriteeri nojaa yksinkertaiseen vähäisimmän vahingon periaatteeseen (*least harm principle*). Ajatuksena on, että sodan seuraukset ovat niin tuhoisia, että olisi moraalinen velvoite käydä läpi ensin sellaiset menetelmät, jotka aiheuttavat vähäisempää kärsimystä. Käytännössä tämä tarkoittaa yritystä ratkaista ongelma vakavasti diplomaattialla ennen sotaan päättämistä. (Lee 2011, 93)

Viimeisen keinon kriteeriä on kritisoitu siitä, että sodan viivyttäminen kaikkien muiden keinojen käyttämiseksi saattaa edetä tilanteeseen, jossa sota muotoutuu huomattavasti tuhoisammaksi. Ongelmallista on sekin, ettei voida varmuudella koskaan tietää ovatko kaikki keinot todella tulleet käytetyiksi. Lisäksi tätä kriteeriä on kritisoitu siitä, että se voi käytännössä johtaa myönnytyksiin aggressoria kohtaan. (Lee 2011, 95) Viimeisen keinon kriteerin noudattaminen saattaa siis johtaa yksipuoliseen myötäilyyn väkivaltaisempaa osapuolta kohtaan. Ongelmakohta vaikuttaa olevan myös siinä, että kaikkien keinojen läpikäyminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa sotaan lopulta päädyttäessä seuraukset muuttuvat kuluneesta ajasta johtuen tuhoisammiksi.

Näiden kriteerien myötä voidaan hahmottaa oikeutetun sodankäynnin teorian keskeisimmät teemat tutkimuskysymyksen kannalta. Seuraavaksi siirryn tutkimaan Venäjän propagandassa esiintyviä normatiivisia oikeutuksia sodalle, aloittaen näke-

myksestä, jonka mukaan Ukraina kuuluu Venäjälle. Nojaan tutkimuksessa edellä käsitellyn oikeutetun sodankäynnin teorian kriteereihin, sekä eri tutkijoiden, pääasiassa Michael Walzerin tulkintoihin ja näkemyksiin tästä teoriasta.

4.2 Ukrainan kuuluminen Venäjälle

Putin on puheissaan useasti viitannut historialliseen kontekstiin, jonka kautta tulkittuna Ukraina ei olisi oikea valtio, vaan se kuuluisi osaksi Venäjää. Ensisijaisesti argumentin tarkasteleminen edellyttäisi historialliseen kontekstiin perehtymistä, mutta tutkimuksen perustuessa ensisijaisesti filosofiaan lähestyn argumenttia eri näkökulmasta. Tämän vuoksi lähden olettamasta, että väitteelle on olemassa historiallinen pohja. Tavoitteeni on tutkia, voiko tällaisella argumentilla oikeuttaa toiseen valtioon hyökkäämistä. Perehdyn siten sodan oikeutuksia tukevaan argumentaatioon, ja sovel- lan niitä Venäjän propagandan kontekstissa.

Aluksi voidaan huomata, mitä Venäjän esittämä argumentti Ukrainan sille kuulumisesta ei ole: se ei pidä sisällään viittausta humanitaariseen kriisiin, vaan tämä sisältö on esillä toisissa argumenteissa. Tämä argumentti ei siten siis perustu puolustus- tukselliseen tai suojelemisen kautta saavutettavaan oikeutukseen (ainakaan samanlaisella intensiteetillä kuin natsismia tai esimerkiksi Naton laajenemista käsittelevät argumentit), vaan sen ensisijainen lähtökohta on pitkälti lähes laintulkinnallisessa kontekstissa: Ukrainan erillisyyys Venäjästä nähdään virheenä, jonka korjaaminen voimalla on oikeutettua.

Tarkastelen tätä argumenttia Walzerin *Just and Unjust Wars*- teoksen avulla. Teoksessaan Walzer lähestyy oikeutuksen tutkimista *aggressioteorian* kautta.

Aggressioteoria tulee määritellyksi kuuden osan kautta. On huomionarvoista, että Walzer pitää teoriaa tässä muodossaan puutteellisena, mutta hänen mukaansa se muodostaa perustavanlaatuisen struktuurin sille, miten hahmotamme sotaa moraalisesti. Aggressioteorian kuusi osaa kuuluvat tiivistetysti seuraavasti:

1. On olemassa kansainvälinen yhteisö, joka koostuu itsenäisistä valtioista. Valtiot ovat siis tämän yhteisön jäseniä.
2. Kansainvälisellä yhteisöllä on laki, joka määrittää jäseniensä oikeudet; erityisesti poliittisen itsemääräämisen ja alueellisen koskemattomuuden oikeudet.
3. Kaikki voimankäyttö tai voimankäytöllä uhkaaminen jäsenvaltion toimesta, toisen jäsenvaltion poliittista itsemääräämisoikeutta ja alueellista koskemattomuutta kohtaan ovat tulkittavissa aggressioksi ja rikolliseksi toimeksi.

4. Aggressio antaa oikeutuksen kahdenlaiseen väkivaltaiseen vastatoimeen uhrin kohdalla: sotaan itsepuolustuksena, ja sotaan lain täytännönpanona, jolloin mikä tahansa valtio saa tulla uhrin avuksi, ja soveltaa tarpeellisesti voimankäyttöä aggressoria kohtaan.
5. Vain aggressio voi oikeuttaa sodan.
6. Kun aggressori on torjuttu, sitä on mahdollista rangaista.

Walzer kutsuu tätä teorian perusmuotoa *legalistiseksi paradigmaksi*, sillä se pitkälti heijastelee lainsäädännön käytäntöjä. Huomionarvoista teoriassa on myöskin se, että se on ymmärrettävissä myös analogiana, jossa valtioita voidaan ajatella ihmisinä. (Walzer 1977, 61–63)

Argumentti Ukrainan laillisesta kuuluvuudesta Venäjälle asettuu teorian näkökulmasta hankalaan asemaan, sillä ainakaan tämän teorian kautta ei ole löydettävissä selitettä sille, että sota toista valtiota kohtaan olisi oikeutettu siksi, että yksi valtio on päättänyt alueen kuuluvan laillisesti itselleen. Päinvastoin, teorian lähtökohtana on oletus itsenäisistä valtioista ja niiden oikeuksista poliittiseen itsenäisyyteen ja koskemattomuuteen. Koska Ukraina on ollut pitkään itsenäinen osa kansainvälistä yhteisöä, näyttäytyy Venäjä teorian mainitsemana aggressorina. Teoriassa samalla tavoin kuin ihmisellä on oikeus koskemattomuuteen, niin on myös valtioillakin.

Walzer kuitenkin katsoo, että tämä ajattelutapa ei ole ehdoton, vaan siihen tulisi tehdä uudistuksia. Näistä uudistuksista osa keskittyy interventioden tarkastelemiseen. Vaikka interventioilla puututaan valtion sisäisiin asioihin, ei sitä tyypillisesti ymmärretä rikolliseksi toiminnaksi. Edellytyksenä kuitenkin on, että sen tulee aina olla oikeutettu toimi. (Walzer 1977, 86) Ukrainan tilanteessa Venäjä vaikuttaisi argumentoivan tehneensä intervention eräänlaisen laillisen oikeutuksen perusteella. Interventiotyylliseen toimintaan vetoaminen selittäisi myös sen, miksi Venäjä pyrkii retoriikkaan välttämään sota-sanan käyttöä.

Walzerin mukaan yksi tapa oikeuttaa interventio on pyrkimys tukea sellaista toimintaa, jossa yhteisö pyrkii irtautumaan omaksi yhteisökseen suuremmasta kokonaisuudesta (Walzer 1977, 91–93). Palattaessa argumenttiin Ukrainan laillisesta kuulumisesta Venäjälle voidaan huomio kiinnittää Venäjän julkiseen näkemykseen siitä, että Ukrainaa ei pidetä oikeana valtiona, vaan sen kansa on venäläistä, joka Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen monen muun tavoin ajautui erilleen (Kari ja Holmila 2023, 229–230). Venäjän silmissä Ukrainan oikeutta omaan valtioon vähentää sekin, että se koetaan keskeiseksi osaksi *venäläistä maailmaa* ja sen vaikutuspiiriä (Kari ja Holmila 2023, 229–230).

Tämän kautta ajateltuna Venäjä näyttäisi oikeuttavan hyökkäyksensä pitämällä sitä interventiona, joka tähtää venäläisiksi koettujen ukrainalaisten vapauttamiseen. Walzerin kautta tulkittuna interventiot ovatkin kyllä oikeutettavissa tapauksissa,

jossa tuetaan sellaisen yhteisön irtautumista, jotka ovat todettavissa omiksi yhteisöikseen. Ajateltaessa Donbassin ja Luhanskin separatistitoimintaa on mahdollista, että syntyisi kuva Ukrainassa olevasta venäläisväestöstä, jolla olisi oikeus itsenäistymiseen, tai jopa Venäjään liittymiseen. Mikäli tilanne olisi puhtaasti sellainen, jossa Ukrainassa oleva venäläisväestö tahtoo itsenäistymistä, saattaisi sillä Walzerin kautta tulkittuna olla oikeutus tulla Venäjän suojelemaksi.

Ongelmalliseksi kuitenkin muodostuu se, että separatistiliikchedinnästä ei useinkaan voida varmuudella sanoa, että se oikeasti edustaa olemassa olevaa yhteisöä. Walzerin mukaan pelkkä vetoaminen itsemääräämisoikeuteen ei riitä, vaan on todistettava, että yhteisö on todella olemassa, ja että se kykenee päättämään omasta olemassaolostaan. (Walzer 1977, 93) Ukrainan konfliktin tapauksessa Venäjän argumenttia heikentää muun muassa se, että se kohdisti Itä-Ukrainaan laajaa hybridi-vaikutusta separatistitoiminnan tukemiseksi silloin, kun Ukraina oli lähentymässä EU:ta assosiaatiosopimuksen kautta (Kari ja Holmila 2023, 216).

Venäjän Ukrainaan hyökkäämisen oikeutus vaikuttaa laillisen kuulumisen argumentin kautta heikohkolta. Jos Ukraina mielletään itsenäiseksi valtioksi, kuten se on kansainvälisesti tunnustettu, on Venäjän hyökkäys tällöin kansainvälisten lakien vastainen: sen toiminta vastaa aggressioteoriassa määritellyn aggressorin toimintaa. Laillisen kuulumisen argumenttia saattaisi tukea se, mikäli Ukrainassa vallitsisi todellista laajaa ja puhtaasti itsenäistä liikehdintää, joka pyrkisi osaksi Venäjää. Ukrainassa vallinnut venäjämielinen separatistiliike on kuitenkin laadultaan hyvin epäselkeä, sillä sen toiminta on ollut vahvasti Venäjän itsensä tukemaa. Tästä syystä ei voida katsoa, että Walzerin tarjoama oikeutus interventiolla yhteisön tukemiseksi olisi läsnä Ukrainan tilanteessa.

Mainittakoon vielä perspektiivi, joka Walzerin mukaan tulisi huomioida silloin, kun interventiota harkitaan vakavasti. Valtioiden on oikeutuksensa säilyttämiseksi huomioitava myös se, millaiseen vaaraan se toiminnallaan asettaa paitsi itsensä, myös ne, keitä se väittää toiminnallaan suojelevansa, sekä kolmannet osapuolet. Walzer katsoo, että interventio ei voi olla oikeutettu, mikäli se altistaa ulkopuolisia liian suurelle riskille; tämä kumoaa intervention oikeutuksen. (Walzer 1977, 95) Walzerin argumentti vaikuttaa pätevältä: jos interventio aiheuttaisi huomattavasti suurempaa kärsimystä kuin sen tekemättä jättäminen, ei olisi loogista pitää sitä oikeutettuna toimena. Mikäli tätä vastoin toimittaisiin joka tapauksessa, asettuisi kyseenalaiseksi se, ovatko intervention todelliset motivaatiot enää humanitaarisia.

Sovellettaessa Ukrainan konfliktiin voidaan esittää tätä hahmotteleva kysymys: olisivatko ukrainalaiset, tai siellä asuvat venäläisvähemmistöt kärsineet enemmän, jos Venäjä olisi jättänyt hyökkäämättä? Vastaus on melko suurella todennäköisyydellä ei: Ukrainan kehityskulussa ei vaikuta olleen havaittavissa mitään sellaista, mikä olisi viitannut suurempaan kärsimykseen kuin mitä Venäjä on aiheuttanut.

4.3 Taistelu fasismia vastaan

Ehkä yksi keskeisimmistä teemoista Venäjän propagandassa on ollut Ukrainan sekä länsimaiden syyttäminen fasismista. Tässä luvussa tutkin tämän väitteen taustaa ja analysoin sen roolia vaikutuskeinona, sekä oikeuttavana tekijänä. Tarkastelen lyhyesti myös sitä, mitä fasismi on. Sisällytän tähän osioon myös natsismisyytökset, sillä katson niiden olevan jatkumoa samalle argumentaatiokeinoille fasismin kanssa.

Seuraavassa joitakin esimerkkejä Venäjän viestintävälineissä julkaistuista fasismi/natsiväitteistä¹⁰:

"Zelensky's applause for fascist confirms Kiev's Nazi ideology – Kremlin" (Tass 27.9.2023) ¹¹	"Zelenskin suosionosoitukset fasistille varmistavat Kiovan natsi-ideologian"
Maria Zakharova noted that it was Russia alone that stood against "this terrible phenomenon of neo-Nazism and neo-fascism"(Tass 25.9.2023) ¹²	"Maria Zaharova huomautti, että ainoastaan Venäjä asettui "tätä kauhistuttavaa neonatsismin ja neofasismin ilmiötä vastaan"
"Medvedev calls defeat of neo-fascism Russia's main goal for 2024" (Tass 31.12.2023) ¹³	"Medvedev kutsuu neofasismien voittamista Venäjän pääagendaksi vuonna 2024"
"Ukraine's denazification to be completed - Russian diplomat "Torture centers are really unthinkable in the 21st century", Sergey Leonidchenko said" (Tass 28.4.2022) ¹⁴	"Ukrainan denatsifikaatio tullaan suorittamaan loppuun - Venäläinen diplomaatti "Kidutuskeskukset ovat ajattelemattomia 2000- luvulla", Sergey Leonidchenko sanoi"

¹⁰ Suomennokset maisterintutkielman kirjoittajan omia käännöksiä

¹¹ Kremlin tiedottaja, Dmitri Peskov

¹² Venäjän ulkoministeriön edustaja, Maria Zaharova

¹³ Venäjän turvallisuusneuvoston varapuheenjohtaja, Dmitri Medvedev

¹⁴ Venäläinen diplomaatti, Sergey Leonidchenko

<p>“It’s no accident we call them Nazis,” said Margarita Simonyan, who also heads the Kremlin-backed media group that operates the Sputnik and RIA Novosti news agencies. “What makes you a Nazi is your bestial nature, your bestial hatred and your bestial willingness to tear out the eyes of children on the basis of nationality.” (Dixon 2022)¹⁵</p>	<p>“Ei ole vahinko että kutsumme heitä natsiksi,” sanoi Margarita Simonyan, joka myös johtaa Kremlin tukemaa mediataloa, joka operoi Sputnik ja RIA Novosti uutistoimistoja. “Se, mikä tekee sinusta natsin, on eläimellinen luonteesi, eläimellinen vihasi, ja eläimellinen tahtosi repiä lapsilta silmät kansalaisuuden perusteella.”</p>
<p>“Focused on their own goals, the leading NATO countries are supporting the far-right nationalists and neo-Nazis in Ukraine, those who will never forgive the people of Crimea and Sevastopol for freely making a choice to reunite with Russia.” (Kreml 2022)¹⁶ “They did not leave us any other option for defending Russia and our people, other than the one we are forced to use today. In these circumstances, we have to take bold and immediate action.” (Kreml 2022)¹⁷</p>	<p>”Keskittyen omiin päämääriinsä, johtavat NATO maat tukevat ääri-oikeistolaisia nationalisteja ja uusnatseja Ukrainassa, he eivät ikinä anna anteeksi sitä että Krimin ja Sevastopolin kansat vapaasti tekivät valinnan palata osaksi Venäjää.” “He eivät jättäneet meille muuta vaihtoehtoa puolustaa Venäjää ja kansaamme kuin ne keinot, joita olemme pakotettuja käyttämään tänään. Tässä ympäristössä meidän on tehtävä rohkeita ja välittömiä toimia.”</p>

Esimerkkien kaltaiset voimakkaat lausunnot on epäilemättä suunniteltu herättämään vastaanottajassa voimakkaita tunteita toivotun toiminnan motivoimiseksi. Niistä voidaan kuitenkin havaita nousevan myös argumentointia havaittua uhkaa vastaan toimimisesta. Propagandanarratiivissa muodostuu kuva Ukrainasta, joka syyllistyy lukuisiin ihmisoikeusloukkauksiin kiduttamalla ja surmaamalla siviilejä, ja joka on uhka Venäjän olemassaololle. Näin hyökkäys Ukrainaan saa oikeutuksen, joka heijastelee inhimillisin perustein suoritettavaa interventiota. Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti humanitaaristen interventioiden etiikkaa, ja pyrin muodostamaan tämän kautta hahmotelman sitä oikeuttavista argumenteista, ja Venäjän väitteiden yhteensovittuvuudesta niiden kanssa. Tavoitteena on hahmottaa argumentaation taustarakennetta, jonka varaan Venäjä vaikuttaa rakentavan fasisminarratiivinsa ja selvittää, miten se käytännössä toimii.

Kuten aikaisemmin Walzerin kautta saatettiin tulkita, interventiot ovat toisinaan perusteltuja ja eettisesti kestäviä sotatoimia. Ne kuitenkin edellyttävät tuekseen vahvoja perusteluja, sillä ne luonteeltaan eroavat oikeutetun sodan perinteisemmästä tulkinnasta, jossa oikeutus haetaan ensisijaisesti itsepuolustuksesta. Interventioissa on

¹⁵ Margarita Simonyan, Russia Today, toimittaja

¹⁶ Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin

¹⁷ Venäjän federaation presidentti Vladimir Putin

kyse ulkopuolisen toimijan väliintulosta havaitun vääryyden korjaamiseksi, ja Venäjän hyökätessä Ukrainaaan fasismin ja natsismin läsnäoloa esitettiin yhdeksi tällaiseksi vääryydeksi.

Venäjän narratiivissa intervention perusta rakentuu siis humanitaarisen ongelman ratkaisemiselle, sillä kuten aikaisemmasta taulukosta voidaan havaita: fasismi ja natsismi yhdistetään elämelliseen käytökseen, kidutukseen sekä muihin ihmisoikeusloukkauksiin. Interventio saa tällöin auttavan, räikeitä ihmisoikeusrikkomuksia korjaavan luonteen.

Tällaisilla perusteilla tehtävää interventiota voidaan kutsua humanitaariseksi interventioksi. Intervention etiikkaa tutkinut Andreas Krieg määrittelee humanitaarisen intervention ”miksi tahansa pakottavaksi toimeksi, mukaan lukien voimankäyttöksi, jonka tarkoituksena on estää tai pysäyttää merkittävät ihmisoikeusloukkaukset joko kohdevaltion tai YK:n turvallisuusneuvoston suostumuksella tai ilman.” Krieg tekee myös erotuksen intervention ja rauhanturvaoperaatioiden välillä, katsoen että rauhanturvaoperaatioissa keskitytään enemmän konfliktin jälkeiseen tilanteeseen, ja ne keskittyvät pakkokeinojen sijasta enemmän valvontatehtäviin ja hallinnolliseen avustamiseen. (Krieg 2013, 9)

Myös Walzer on tunnistanut humanitaarisen intervention perustelluksi sotatoimeksi silloin, kun sitä hyödynnetään sorrettujen ihmisten puolesta toimimiseksi, eikä vastoin näiden ihmisten tavoitteita. Tällöin kunnioitetaan Walzerin *legalistisessa paradigmassa* hahmoteltua itsemääräämisoikeutta. Interventio on tällöin toteutettava kunnioittaen autettavien pyrkimyksiä ja tarpeita, ilman omia poliittisia pyrkimyksiä. Muutoin saatamme olettaa, että intervention alkuperäisenä motiivina olikin oman poliittisen voiman hyödyntäminen. (Walzer 104–105, 1977) Walzer toteaaakin, että ”humanitaarinen interventio on oikeutettu silloin kun se on vastaus (kohtuullisesti odotettavissa olevalla menestyksellä) tekoihin, jotka järkyttävät maailman moraalista omaatuntoa.” (Walzer 1977, 107)

Intervention ot ovat siten moraalisesti perusteltavissa silloin, kun niillä on tavoitteena keskeyttää tai estää humanitaarinen katastrofi, olettaen, että kyseisen intervention tavoite todella pysyy humanitaarisena, eikä siinä ole taustalla puuttuvan valtion omat poliittiset agendat.

Venäjän viestinnässä fasismin rooliksi vaikuttaa siis ainakin normatiivisten argumenttien osalta vakiintuvan pyrkimys vakuuttaa kuulija siitä, että Ukrainaaan hyökkääminen oli oikeutettua siksi, että siellä on järkyttäviin ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyviä fasisteja ja natsseja, joilla on Ukrainan hallituksen tuki. Tällöin interventio vaikuttaa lähes altruistiselta teolta, jolla puututaan vääryyteen, jota kukaan muu ei ole huomionnut. Näin Venäjä rakentaa narratiivin itsestään pelastajana, ja heidän sotatoimensa tulevat oikeutetuksi.

Kriegin mukaan altruismilla mielletään olevan rooli humanitaarisia interventiota ajatellessa, joskin sen todellisesta vaikutuksesta ollaan erimielisiä. Yhteiskuntatieteissä, taloustieteessä ja biologiassakin ajateltiin pitkään, että puhdasta altruismia ei voi olla olemassa, vaan sen on kytkeydyttävä aina jossakin määrin oman edun tavoitteluun. Viime vuosina tutkijat ovat kuitenkin alkaneet ajatella, että altruismi on osa ihmisen luonnetta. (Krieg 2013, 48–49) Altruistinen motivaatio interventiolle ei siten itsessään ole täysin mahdoton ajatus, joskin sen täydellinen hyväksyminen on kyseenalaista. Huomionarvoista on kuitenkin, että humanitaarinen interventio jo itsessään on oikeutetun sodan teoriassa ymmärretty toimeksi, joka ei ole kiinnostunut muusta kuin siitä, että sillä pelastetaan kärsiviä ihmisiä hädästä. Sitä siis perinteisesti pidetään oikeutettuna toimena, mikäli sen motiivit ovat altruistisessa mielessä hyväksytyjä (Krieg 2013, 54).

Venäjän narratiivissa fasismi ja natsismi kytkeytyvät vahvasti altruismiin, sillä hyökkäyksen perusteina oli ukrainalaisten tahojen väitetyt ihmisoikeusrikkomukset vähemmistöjä kohtaan. Fasismien ja natsismien rooli kuitenkin väkivallan itsensä osalta vaikuttaa jäävän epäselväksi, sillä venäläisessä viestinnässä nämä termit eivät vaikuta kytkeytyvän väkivallan lisäksi muihin teemoihin. Tältä osin näiden termien käyttöä voidaan selittää ainakin aiemmin tarkastellulla tunteiden manipuloimisella.

Aiemman tarkastelun perusteella humanitaarisen intervention oikeuttamisen edellytys on siis suuren humanitaarisen vääryyden estäminen tai pysäyttäminen. Tästä näkökulmasta toisessa valtiossa väitetyt vallitseva aatteellisuus ei itsessään ole riittävä peruste, mikä selittää näiden aatteiden kytkemisen moraalisesti väärään väkivaltaan. Näin vaikuttaisi ennemminkin siltä, että normatiivisten oikeutusten kautta fasismien ja natsismien rooli on värittävä vastapuolesta epämieluisampi ja siten hyväksyttävämpi kohde, siinä missä konkreettisen oikeutuksen nähdään tulevan näiden aatteellisten väitetyt harjoittamasta väkivallasta.

Argumentoidessaan fasismien uhasta Ukrainassa Venäjä vaikuttaisi vetoavan tämän päihittämisen välttämättömyyteen: denatsifikaatio on nimetty yhdeksi hyökkäyksen tavoitteeksi, fasistien esitetään kiduttavan siviilejä ja luovan uhkaa, jota vastaan Venäjä yksin taistelee. Näin vaikuttaisi muodostuvan käsitys siitä, että Venäjällä ei ole ainoastaan oikeutus hyökkäykseensä, vaan se näyttäytyy välttämättömyytenä: kukaan muu ei ollut valmis puuttumaan tilanteeseen.

Välttämättömyyden osalta voidaan nostaa esiin historiallisesti kiinnostava yhtymäkohta, jota Walzer on hyödyntänyt tutkiessaan hyökkäävän osapuolen argumentointia: *Meloksen dialogi* (*Melian dialogue*). Walzer käyttää tätä dialogia nostaakseen esiin niitä moraalisia argumentteja, joita nousisi esiin silloin, kun hyökkäävä osapuoli pyrkii selittämään toimiansa oikeudellisuutta omalle puolelleen. (Walzer, 1977)

Meloksen dialogi edustaa siis Walzerin mukaan ”realistista” ajattelutapaa. Tässä dialogissa ateenalaiset kenraalit tapaavat Meloksen saaren johtajia, ja he keskustelevat

tämän saaren antautumisen tai vastarinnan mahdollisuuksista, sekä ateenalaisten aggression oikeudenmukaisuudesta. Asetelmana on, että Melos haluaa tulla jätetyksi rauhaan, kun taas Ateena haluaa vallata heidän saarensa. Ateenalaiskenraalit perustelevat haluaan saaren valtaamiselle sillä, että se on välttämätöntä heidän valtakuntansa säilymiselle: mikäli Melos jätettäisiin rauhaan, olisi se argumentti Ateenan heikkouden puolesta, mikä inspiroisi muita vallattuja saaria kapinaan. Ateenalaiset argumentoivat myös, että spartalaiset, joiden Meloksen asukkaat luottivat tulevan apuun, ajattelisivat lopulta itseään, ”pitäen kunniallisena sitä, mikä heitä miellyttää, ja sitä, mikä tuo heille hyötyä”. (Walzer 1977, 5–6)

Walzer kritisoi ateenalaisten argumentointia, sillä se ei hänen mukaansa käsittele sitä moraalista kysymystä, jossa kyseenalaistettaisiin, onko Ateenan valtakunnan säilyttäminen sellaisenaan itsessään välttämätöntä. Lisäksi ateenalaisten argumentti liioittelee kenraaliston kaukokatseisuutta: he eivät voi sanoa varmuudella, että Ateena kaatuisi jos Melos jätettäisiin rauhaan. Pikemminkin heidän argumentissaan on kyse todennäköisyyksistä ja riskeistä, ja todennäköisyydet sekä riskit ovat haastettavissa. Voidaan esimerkiksi kysyä, mitkä todella ovat riskit Ateenalle, onko olemassa vaihtoehtoisia lähestymistapoja, mitä tämä toimi maksaisi, olisiko se oikein? Keskustelu Walzerin mukaan johtaisi kasvavissa määrin erilaisten moraalisten ja strategisten argumenttien esilletuloon. Kyseessä ei siten voinut olla välttämättömyys, sillä välttämättömyys on jotain, joka voidaan varmuudella todeta vasta tapahtumien jälkeen. Välttämättömyyden sijasta päätös sodasta tehdään argumenttien kuulemisen pohjalta, yksilöllisesti ja kollektiivisesti. (Walzer 1977, 8)

Dialogissa Walzerin mukaan havainnollistetaan tyypillistä realistista ajattelua. (Walzer, 1977) Tiivistetysti sodankäynnin eettisessä pohdinnassa realismi merkitsee uskomusta, jonka mukaan sodankäynnissä ei ole mukana moraalialia, eikä sitä siksi tulisi rajoittaa säännöillä ja sopimuksilla. Sen vastakohtana voidaan pitää pasifismia, joka myös pitää sotaa moraalittomana, mutta katsoo, että tästä syystä sitä tulisi vastustaa. Oikeutetun sodan teoria puolestaan asettuu näiden väliin. (Lee 2011, 28–30)

Näiden ajattelutapojen asettuminen siten kuin Lee sen esittää olisi siis seuraavanlainen¹⁸:

Realismi	Oikeutetun sodan teoria	Pasifismi
-----------------	--------------------------------	------------------

On huomionarvoista, että tämä on pelkistetty malli, jossa ajatellaan realismia ja pasifismia niiden pelkistetyissä muodoissa, menemättä syvemmin kaikkiin niihin mahdollisiin alasuuntauksiin, joita näihin lukeutuu. Kuvio havainnollistaa sitä, miten oikeutetun sodan teoria asemoituu suhteessa muihin tapoihin ajatella sodasta, sijoituen jonnekin realismin ja pasifismin välille.

¹⁸ Lee 2011, 30

Meloksen dialogin merkityksellä vaikuttaisi olevan tällöin yhteyksiä Venäjän ulkopoliittisen ajattelun tulkintaan. Venäjä on pyrkinyt rakentamaan propagandassaan välttämättömyyden narratiivia, johon esimerkiksi fasismin vastainen taistelu lukeutuu. Propagandassa näyttäisi yhdistyvän siten sekä realistinen että oikeutetun sodan teoriaa mukaileva aspekti: välttämättömyys edustaa realismia, sillä pakottavan tarpeen katsotaan ylittävän rajoittavat säännöt. Kuitenkin samanaikaisesti fasismilla argumentoidaan altruistisesti intervention puolesta, sillä tällöin saatetaan saavuttaa moraalinen oikeutus omille sotatoimille.

Leen mukaan realismissa näkyy ainakin kaksi ihmiselle tyypilliseksi ajateltavaa luonteenpiirrettä: aggressiivisuus ja itsekkyyys. Näiden ollessa läsnä muodostuu valtion kansalliseksi intressiksi selviytyminen, jonka onnistumiseksi tarvitaan voimaa, jonka ilmentymä puolestaan on sotilaallisessa voimassa. Näin ulkopuoliset uhat saatetaan pitää loitolla. Lee näyttäisi tulkitsevan realismia Walzerin tavoin, katsoen, että kansainvälisessä kontekstissa realistien toimintaa värittää välttämättömyyden tema. Näin ollen realismissa ”moraali alistuu poliittiselle välttämättömyydelle”. (Lee 2011, 16)

Huomionarvoiseksi kysymykseksi nousee tällöin Venäjän tapauksessa se, mikä todella on fasismin ja natsismin tavoite viestinnässä, sen lisäksi että niillä manipuloidaan tunteita? Tarkastelun perusteella vaikuttaisi enenevässä määrin siltä, että Venäjän toimet muistuttavat realistien ajattelutapaa, vaikka he hyödyntävät viestinnässään vetoamuksia oikeutetun sodan teorian ajamiin argumentteihin, kuten altruistisen, humanitaarisen intervention tapauksessa saattaa huomata. Miksi Venäjä sitten vetoaa oikeutetun sodan teoriaan pohjautuvaan argumentaatioon, vaikka he vaikuttavat samanaikaisesti ajattelevan enemmän realistien edustaman mallin mukaisesti?

Yksi vastaus tähän löytyy mahdollisesti siitä, kehen tällainen viestintä kohdistuu. Ajateltaessa propagandan kohdistuvan isolta osin länsimaihin voidaan luonnehtia, että ainakin yksi tavoite on vedota länsimaissa vallitsevaan suhtautumiseen sodankäyntiin. Tarkoitus on saada kuulija samaistumaan aggressorin tavoitteisiin tarjoamalla hyökkäyksen syyksi sellainen selitys, jonka kuulija olisi valmis hyväksymään. Tässä mielessä fasismin ja natsismin vastainen taistelu saattaisi olla hyödyllinen narratiivi.

Walzerilla on oma teoriansa siitä, miksi realistit pyrkivät käyttämään tällaisia keinoja. Hän lähestyy tätä hahmottelemalla realismia tekopyhyiden kautta. Walzerin argumentti rakentuu pitkälti sen ympärille, että vaikka realistit väittävät toimivansa välttämättömyyden ajamana, he lopulta vähintäänkin tiedostavat miten tärkeää moraalinen oikeutus on. Näin ollen realistit ovat tekopyhiä. Tekopyhyys puolestaan on tärkeää siksi, että sodan aikana tapahtuva diskurssi edellyttää oikeutusta. Vaikka tekopyhä ei välttämättä itse ymmärtäisi moraalisia velvoitteita, hän ymmärtää niiden

merkityksen poliittisia päätöksiä tekevien keskuudessa, joista monen toimintaa teko-
pyhyys ei ohjaa. (Walzer 1977, 19–20)

Walzer huomauttaakin, että jos me kaikki olisimme realisteja, kuten ateenalais-
kenraalit Meloksen dialogissa, meillä ei olisi tarvetta esittää moraalista toimijaa. Sen
sijaan kertoisimme brutaalin suorasukaisesti mitä haluamme tai aiomme tehdä. Koska
kuitenkin haluamme toimia moraalisesti, tai vähintäänkin haluamme tulla nähdyksi
moraalisena toimijana, tarkoittaa se, että vähintäänkin ymmärrämme mitä moraa-
lisuus tarkoittaa, tai mitä sen pitäisi tarkoittaa. (Walzer 1977, 20)

Myös Lee tulee sivunneeksi samanlaista argumenttia, joskin hänen kohteenaan
on arvorelativismin kritiikki. Argumentin kohdistuminen realismiin sijasta arvorelati-
vismiin ei kuitenkaan ole ongelmallista, sillä sekä arvorelativismi että realismi katso-
vat, ettei moraalisuus päde valtioiden välisissä suhteissa. Ero näkemysten välillä on
siinä, että relativisti ei usko yleisiin moraalisiin sääntöihin, realisti taas pitää niitä
mahdollisena, muttei katso niiden pätevän kansainvälisissä suhteissa. Leen esittelemä
argumentti kuuluu seuraavasti: Kaikki valtiot ovat käytännössä tunnustaneet kan-
sainvälisen lainsäädännön, joka koostuu tietyistä yhteisesti hyväksytyistä moraa-
lisiin peruskäsityksistä. Tämä osaltaan ilmentää sitä, että on olemassa jonkinlainen
kansainvälinen konsensus moraalista, ja siten yleinen hyväksyntä oikeutetun sodan
teorialle. (Lee 2011, 14)

Tarkasteltuna sekä Walzerin että Leen kautta, sekä yhdistettynä siihen, ettei Ve-
näjä ole esittänyt fasismin ja natsismin laajamittaisesta läsnäolosta Ukrainassa mitään
konkreettisia todisteita, voidaan päätyä olettamaan, että Venäjän sodankäyntiä värit-
tää oikeutetun sodan teorian sijasta realismiin kallistuva ajattelutapa. Tämän puolesta
puhuu se, että Venäjä on vedonnut retoriikassaan ukrainalaisten väitetystä julmuu-
desta ja natsiyhteyksistä nousevaan välttämättömyyteen aloittaa hyökkäysoperaatio.
Yhtäläisesti Meloksen dialogissa esitetty realismi pyrki perustelemaan itsensä välttä-
mättömyydellä, jonka Walzer osoitti perusteettomaksi. Sekä Walzer että Lee tarjosivat
tällaisen retoriikan todennäköisimmäksi perustaksi sen, että realistikin tiedostaa mo-
raalin tärkeyden ja aseman kansainvälisessä kontekstissa. Tästä johtuen on perustel-
tua uskoa, että Venäjä pyrkii vetoamaan yleisesti hyväksyttäviin perusteisiin ja mo-
raalisiin oikeutuksiin oikeutetun sodan teorian mukaisesti, vaikka sen tosiasiallista
suhtautumista sotaan vaikuttaa ohjaavan enemmänkin realismiin pohjautuva ajatus-
malli.

Realismi vaikuttaisi selittävän Venäjän omaa toimintamallia oikeutetun sodan
teoriaa paremmin. Perehdyn kuitenkin yhteen normatiivisten argumenttien aspektiin,
joka propagandassa on myös noussut esiin: oikeutus muiden valtioiden toimia seu-
raamalla.

4.4 Oikeutus kaksinaismoralismista

Niistä oikeutuksista, joita voitaisiin normatiivisiksi luonnehtia, on vetoomus siihen, että länsimaat ovat itse harjoittaneet samanlaista toimintaa, poikkeuksellinen. Tämä argumentti ei ainakaan ensisilmäyksellä vaikuta perustuvan mihinkään kansainväliseen sopimukseen tai muuhun yleisesti hyväksytyyn seikkaan, vaan ehkä jopa päinvastaisesti siihen, että muut eivät noudata yhteisiä pelisääntöjä. Keskeisenä ajatuksena on siis, että sopimusten ei voida odottaa sitovan Venäjää, koska muut valtiot eivät käytännössä ole antaneet niiden sitoa itseään.

Esimerkkejä tällaisista argumenteista ovat muun muassa seuraavat¹⁹:

<p>“ Twenty years ago, NATO stated its position regarding civilian infrastructure, electricity and water for the civilian population and its own interests. In 1999, the US-led NATO said that, if someone did not accept their terms, then it would be impossible for them to use vitally important water and energy. Are there any more questions about defence issues and their love for humanity? Shall we talk about “values” with documents in hand? Their memory is quite selective when it comes to remembering these documents.” (Venäjän ulkoministeriö 2022)</p>	<p>“Kaksikymmentä vuotta sitten NATO ilmaisi kantansa siviili-infrastruktuurista, sähköstä ja vedestä, ja heidän omista intresseistään. Vuonna 1999, Yhdysvaltojen johtama NATO sanoi, että mikäli joku ei hyväksy heidän ehtojaan, olisi näiden mahdotonta käyttää elintärkeää vettä ja energiaa. Onko enempää kysymyksiä puolustuksellisista ongelmista ja heidän rakkaudestaan ihmisyyttä kohtaan? Puhuisimmeko “arvoista” asiakirjojen kera? Heidän muistinsa on melko valikoiva mitä tulee näiden asiakirjojen muistamiseen.”</p>
<p>“There are many examples of this. First a bloody military operation was waged against Belgrade, without the UN Security Council’s sanction but with combat aircraft and missiles used in the heart of Europe. The bombing of peaceful cities and vital infrastructure went on for several weeks. I have to recall these facts, because some Western colleagues prefer to forget them, and when we mentioned the event, they prefer to avoid speaking about international law, instead emphasizing the circumstances which they interpret as they think necessary.”²⁰(Kreml 2022)</p>	<p>“Tästä on monta esimerkkiä. Ensiksi verinen sotilasoperaatio julistettiin Belgradia vastaan, ilman YK:n turvallisuusneuvoston lupaa, taistelukonein ja ohjuksin. Rauhanomaisten kaupunkien ja tärkeän infrastruktuurin pommitus jatkui monta viikkoa. Minun on muistutettava näistä faktoista, sillä jotkut läntiset kollegat mieluummin unohtavat ne, ja kun mainitsemme niistä, he mieluummin välttävät puhumasta kansainvälisestä laista, sen sijaan korostaen olosuhteita, joita he tulkitsivat pakottaviksi”</p>
<p>“As a result, the old treaties and agreements are no longer effective. Entreaties and requests do not help. Anything that does not suit the dominant state, the powers that be, is denounced as archaic, obsolete and useless. At the same time, everything it regards as useful is presented as the ultimate truth and forced</p>	<p>“Lopputuloksena, vanhat sopimukset eivät ole enää voimassa. Vetoamukset ja vaatimukset eivät auta. Mikään, mikä ei sovi hallitsevan valtion näkemyksiin julistetaan vanhanaikaiseksi ja turhaksi. Samaan aikaan kaikki, mitä se pitää hyödyllisenä, esitetään äärimmäisenä totuutena ja se pakotetaan muiden</p>

¹⁹ Suomennokset tutkielman kirjoittajan omia käännöksiä

²⁰ Venäjän federaation presidentti, Vladimir Putin

on others regardless of the cost, abusively and by any means available. Those who refuse to comply are subjected to strong-arm tactics.” ²¹ (Kreml 2022)	niskaan kustannuksista riippumatta, loukkaavasti ja kaikin mahdollisin keinoin. Ne, jotka kieltäytyvät mukautumasta, pakotetaan.”
“If you believe that the United States has the right to declare a threat to its national interest... like they did in Yugoslavia, in Iraq, in Libya, in Syria... if it’s not a double standard then I’m not a minister” ²² (Observer Research Foundation 2023)	“Jos uskot että Yhdysvalloilla on oikeus julistaa itselleen kansallinen uhka... kuten he tekivät Jugoslaviassa, Irakissa, Libyassa, Syyriassa... Jos tämä ei ole kaksinaismoralismia niin sitten minä en ole ministeri.”

Tällaisissa lausunnoissa oikeutus näyttää perustuvan tekopyhyyden osoittamiseen: miksi Venäjän tulisi noudattaa yhteisesti sovittuja sääntöjä, jos esimerkiksi Yhdysvallat ei myöskään niiden noudattamiseen taivu. Argumentti ei siis perustu niinkään mihinkään moraaliseen vetoomukseen, vaan pelkästään siihen, että Venäjän toimet ovat oikeutettuja siksi, että Yhdysvaltojen toimet samanlaisessa tilanteessa olivat myös sallittuja.

Aloitetaan purkamalla esitettyä argumenttia. Venäjä viittaa lausunnoissaan erityisesti Yhdysvaltoihin ja sen suorittamiin interventioihin. Suoritan tästä vertailevan tarkkailun, jossa vertaan Irakin sotaa Venäjän Ukrainaan suorittamaan hyökkäykseen. Valitsin vertailukohteeksi Irakin sodan siitä syystä, että kaikista viitatuista konflikteista se on mahdollisesti moraalisesti näkökulmasta kyseenalaisin: esimerkiksi Jugoslaviassa oli käynnissä humanitääriin kriisi, johon puuttuminen voi tulla helpommin perustelluksi.

Toinen syy Irakin sodan valitsemiselle on siinä, että sitä on luonnehdittu myös puolustussodaksi, samalla tavalla kuin Venäjäkin on viitannut puolustautuvansa, kerroen ettei sillä ollut muuta mahdollisuutta kuin aloittaa operaatio. Tarkastelemalla Irakin sodan oikeutuksia voimme siten saada ymmärrystä myös Venäjän hyökkäyksen oikeutuksista. Hyödynän tässä tarkastelussa erityisesti Mikko Yrjönsuuren teosta *Roistovaltion raunioilla*.

Irakin sodan aloittamisen syyksi annettiin ymmärtää, että Irakin hallussa oli joukkotuhoaseita, jotka muodostivat uhan Yhdysvalloille (Yrjönsuuri 2003, 51). Perustelu mukailee samaa linjaa kuin Venäjänkin, joskin Venäjä ei ole määritellyt yhtä konkreettista uhkaa itselleen. Merkityksellistä on, voidaanko Yhdysvaltojen katsoa puolustaneen itseään.

Yrjönsuuri on sulkenut pois humanitaarisen intervention mahdollisuuden katsoen, ettei Irakissa ollut tarpeeksi vakavaa kriisiä sen oikeuttamiseen. Puolustussodan kannalta taas on katsottava, antaako joukkotuhoaseiden uhka riittävän perusteen sotatoimille. Oikeuskäytännöt eivät tyypillisesti suhtaudu myönteisesti ”ennakoivaan

²¹ Venäjän federaation presidentti, Vladimir Putin

²² Ulkoministeri Sergei Lavrovin haastattelu

itsepuolustukseen”. Huomionarvoista on, että Irakin naapurit eivät kokeneet Irakia uhaksi, ja jopa Yhdysvallat tunnusti, ettei Irakilla ollut kykyä hyökätä joukkotuhoaseilla Yhdysvaltojen maaperälle. Tämä tekee Irakin sodan perustelusta puolustusellisin keinoin hyvin abstraktin mahdollisuuden. (Yrjönsuuri 2003, 52)

Tämä ei vielä kumoa ennakoivan itsepuolustuksen mahdollisuutta, mutta se tekee siitä hyvin hankalasti perusteltavan. Vastaavalla tavalla myös Venäjän vetoamus itsepuolustukseen näyttää vertailumielessä heikolta: joukkotuhoaseiden sijasta Venäjä on esittänyt puolustusnäkemystä tukeviksi elementeiksi länsimaisen vaikutuksen, sekä fasismin ja natsismin leviämisen uhan. Tämä on joukkotuhoaseiden potentiaalista olemassaoloa abstraktimpi perustelu, mikä tekee siitä heikon oikeutuksen. Kuten oikeudenmukaista syytä käsitellessä todettiin, itsepuolustus on kyllä itsessään hyväksyttävää, mutta aggressio ei. Ongelmalliseksi muodostuu se, mihin voidaan vetää raja aggression ja hyväksyttävän ennakoivan itsepuolustuksen välille.

Yrjönsuuri antaa kuitenkin Yhdysvalloille toisen mahdollisuuden perustella hyökkäyksensä Irakiin. Tässä hän viittaa Yhdysvaltojen luonnehtineen sodan itsensä luonteen muuttuneen, ja tämän muutoksen myötä suurentunut uhka antaa oikeutuksen kohdata se aktiivisemmin. Sodankäynnin luonteen muutos liittyy Yhdysvaltojen mukaan ”roistovaltioiden” ja terroristien toimintatapaan: ne hyödyntävät terroritekoja ja mahdollisesti joukkotuhoaseita. Yhdysvallat viittaa 9/11-iskuihin katsoen, että saman toistuessa joukkotuhoasein seuraukset olisivat huomattavasti vakavampia. (Yrjönsuuri 2003, 54)

Sodan luonteenmuutosta käsittelevää argumenttia Yrjönsuuri lähestyy loogisen päättelyketjun avulla:

1. Irakin hallussa saattaa olla kemiallisia ja biologisia aseita, ja myös ydinase voi olla kehitteillä.
2. Irak saattaa tukea terroristeja: myös terroristit saattaisivat saada näitä aseita.
3. Terroristit voisivat käyttää näitä aseita vapaata maailmaa vastaan.
4. Vapaalla maailmalla on oikeus puolustautua siihen kohdistuvia uhkia vastaan.
5. Siis: Vapaalla maailmalla on oikeus sotaan Irakia vastaan.

Ensimmäiset kolme premissiä ilmaisevat potentiaalisesti tapahtuvaa: niistä ei ollut näyttöä sotaa edeltävässä vaiheessa. Modaalilogiikan mukaisesti mahdollisuuksista johdetut lauseet pysyvät mahdollisuuksina. Näin niistä ei voida loogisesti johtaa mitään todellista. Olennaista onkin näiden mahdollisuuksien realisoituminen. (Yrjönsuuri 2003, 54–55)

Yhdysvaltojen argumentointi perustui siis mahdollisuuteen joukkotuhoukseiden päätyemisestä väärin käsiin, ja niiden käytöstä Yhdysvaltoja vastaan. Päättelyketjussa esitellyt kaksi ensimmäistä argumenttia ovat kuitenkin varsin heikolla tasolla: jotta sotaa voisi luonnehtia oikeutetuksi, pitäisi olla edes kohtalainen mahdollisuus esitettyjen väitteiden realisoitumisesta. (Yrjönsuuri 2003, 55)

Verrataan tätä asetelmaa Venäjän Ukrainaan suorittamaan hyökkäykseen, ja muodostetaan siitä samanlainen looginen päättelyketju. Tämä voi olla esimerkiksi muotoa:

1. Ukrainassa saattaa olla vallassa natsihallinto.
2. Tämä natsihallinto saattaa uhata venäläisvähemmistöjä sekä Venäjää itseään.
3. Natsihallinto voi myös syyllistyä julkeisiin ihmisoikeusloukkauksiin, kuten kidutukseen ja kansanmurhaan.
4. Humanitaarinen interventio on oikeutettu suuren vääryyden estämiseksi.
5. Siispä: Venäjällä on oikeus hyökätä Ukrainaan.

On huomionarvoista, että Venäjä ei argumenteissaan spekuloi vaan esittää väitteet suoraan totuutena, vallitsevana faktuaalisena asiantilana. Olen kuitenkin asettanut ne spekulatiiviseen muotoon siksi, että näistä väitteistä ei ole esitetty konkreettisia todisteita, eikä kansainvälinen yhteisö ole katsonut tarpeelliseksi ottaa niitä vakavasti. Ilman vahvistusta esitetty väite pysyy väitteenä.

Kuten Irakin sodan tapauksessa, modaalilogiikkaa mukaillen mahdollisuuksista nostetut lauseet jäävät mahdollisuuksiksi, eivätkä siten muutu tosiasioiksi. Niistä ei ole myöskään mahdollista tehdä todellisuutta koskevia johtopäätöksiä. Ja kuten Irakin sodan tapauksessa, tulisi olla edes kohtalainen mahdollisuus uhkakuvien realisoitumisesta, jotta niillä voisi oikeuttaa sotatoimia. Kansainvälisen yhteisön silmissä Venäjän esittämät uhkakuvat eivät vaikuta todellisilta, mistä kertovat esimerkiksi YK:n yleiskokouksen äänestykset, joissa selvästi suurin osa vaatii Venäjän vetäytymistä Ukrainan kansainvälisesti tunnustetulta alueelta, kuten 12.10.2022 yleiskokouksessa kävi (Yhdistyneet kansakunnat 2022).

Sotatoimien oikeutukset sen perusteella, että myös Yhdysvallat on tehnyt vastaavilla perusteilla sotilaallisia väliintuloja ovat heikohkoja, sillä eivät oikeastaan tarjoa minkäänlaista moraalista argumenttia, vaan pyrkivät vetoamaan siihen, että muiden valtioiden harjoittama sääntöjen noudattamattomuus poistaisi heiltä vastuun toimia sääntöjen mukaisesti. Tämä on luettavissa *tu quoque*-argumentaatiovirheeksi, jonka mukaan argumentin arvo ei ole riippuvainen argumentin esittäjän rehellisyy-

destä (Hansen, 2023). Siispä, vaikka Yhdysvallat onkin tulkitusti suorittanut epäoikeudenmukaisia hyökkäyksiä toisiin valtioihin, ei tämä johda oikeutukseen toiselle valtiolle suorittaa vastaavanlaisia operaatioita omien halujensa mukaisesti.

Täysin ilman pohjaa ei vetoaminen muiden valtioiden toimintaan kuitenkaan ole. Kyseisellä argumentilla voidaan osoittaa vastapuolen tekopyhyyttä, ja kyseenalaistaa kansainvälisten sopimusten merkitystä sillä perusteella, että niiden noudattamatta jättämiseen suhtaudutaan eri tavoin riippuen siitä, mikä valtio kyseisiä sääntöjä rikkoo. Tekopyhyys puolestaan kielii aiemmin käsitellyn Walzerin näkemysten mukaisesti realismiajattelun läsnäolosta valtion sotilaallisessa käyttäytymisessä. Näin ollen Venäjä ei ole ainut valtio, joka varaa itselleen oikeuden suorittaa oman etunsa nimissä sotilaallisia operaatioita muiden valtioiden alueella. Tämä taas perustellusti asettaa kansainvälisten sääntöjen noudattamisen kyseenalaiseksi ainakin siltä osin, että ne voivat tulla nähdyksi rajoitteina, joita vain tietyt valtiot saavat rikkoa.

Tekopyhydestä ja kansainvälisten sääntöjen rikkomisesta Venäjän hyökkäyksessä Ukrainaan keskustelevat myös tutkijat Heikki Patomäki ja Tuomas Forsberg. Teoksessa *Debating the War in Ukraine* he keskustelevat dialogin muodossa siitä, olisiko sota voitu välttää, ja jos niin miten. Tähän keskusteluun sisältyy myös katsaus ”whataboutismiin”, ja sen rooliin ja merkitykseen kansainvälisen oikeudenmukaisuuden kentällä.

Molemmat keskustelijat ovat yhtämielisiä siitä, mitä whataboutismilla tarkoitetaan: se merkitsee väärin toimimisesta seuraavaan syytökseen vastaamista sillä, että joku toinen on suorittanut vastaavanlaisen tai pahemman teon. Molemmat keskustelijat myös mieltävät, että kyseessä on argumentaatiovirhe, sillä kahdesta vääryydestä ei voi johtaa oikeutettua tekoa. (Forsberg ja Patomäki 2023, 26–28)

Tutkijat ovat kuitenkin erimielisiä siitä, mikä on kaksinaismoralismin merkitys kokonaisuudelle. Forsberg katsoo, että länsivaltojen kaksinaismoralismin osoittaminen, esimerkiksi Irakin sodan kautta on osittain ymmärrettävää, mutta huomionarvoista on myös se, ettei länsi ollut täysin yhtenäinen tuon konfliktin suorittamisesta. Lisäksi Forsberg huomauttaa, että Venäjän katkeruutta selittää myös se, ettei se kykene käsittelemään omia toimiaan yleisten standardien valossa, eikä myöntämään omia virheitään, kuten ilmenee esimerkiksi toisen Tšetšenian sodan aikana harjoitetusta kohtuuttomasta väkivallasta. (Forsberg ja Patomäki 2023, 26–27) Forsbergin argumentti vaikuttaa mukailevan Karin ja Holmilan näkemystä, jonka mukaan yhteiskunta, joka ei kykene käsittelemään edes 80-vuotta vanhoja rikoksiaan tuskin pystyy siihen nykypäivänäkään (Kari ja Holmila 2023, 246).

Patomäki vastaa tähän myöntämällä, että whataboutismi on argumentaatiovirhe, mutta kaksinaismoralismi ei ole pelkästään moraalinen ongelma, eikä lännen suorittamia vääryyksiä tulisi siksi sivuuttaa. Kaksinaismoralismilla on Patomäen mukaan

kausaalisia seurauksia, jotka nakertavat hyväksytyjen sääntöjen ja käytäntöjen luotettavuutta ja legitimiyyttä. (Forsberg ja Patomäki 2023, 28)

Dialogi siirtyy hetkeksi käsittelemään muita aiheita, mutta palaa takaisin kaksinaismoralismin merkitykseen. Forsberg kysyy miltä osin viittaaminen Yhdysvaltojen ja lännen kaksinaismoralismiin olisi relevanttia Venäjän toiminnan selittämisessä. Pahimmillaan hänen mukaansa tässä on kyse lähinnä siitä, että whataboutismilla vedetään huomiota pois Venäjän omista rikkomuksista. Mikäli tarkastellaan Venäjän toimintoja, vaatimukset huomion kiinnittämisestä lännen toiminnan normatiiviseksi tulkitsemiseksi vievät sivuraiteille. Ongelmallista on myös Forsbergin mukaan se, jos Yhdysvaltojen toimintaa pidetään esimerkkinä siitä, mikä ”normaalia” kansainvälisessä politiikassa. Lisäksi hän huomauttaa, että vaikka Yhdysvaltojen suorittamat rikkomukset auttavat ymmärtämään kausaalisesti Venäjän turhautumista, ongelmaksi muodostuu se, ettei Venäjä pyrkinyt vahvistamaan kansainvälisiä normeja, jota sen olisi ollut mahdollista tehdä esimerkiksi yhteistyössä Saksan kanssa. Tämän yhteistyön sijaan Venäjä päätti rikkoa kansainvälisiä sääntöjä vielä ankarammin. (Forsberg ja Patomäki 2023, 39–40)

Patomäki esittää vastauksena, että kausaliteetti tulisi ymmärtää prosessuaalisesti. Jos jokin johtava valtio asettaa itsensä lain yläpuolelle, seuraa siitä lainsäädännön legitimiyyden rappeutuminen. Hän huomauttaa myös, että koska Yhdysvaltoja voidaan pitää hegemoniana, sen teoilla ja sanoilla on muita valtioita suurempi vaikutus. Ilman universaalien lain periaatetta seuraa selektiivinen lain tulkinta, jossa hyväksytään vain yksipuolinen voimankäyttö. Kun muilta puolestaan kielletään yksipuolinen voimankäyttö, johtaa tämä Patomäen mukaan tilanteeseen, jossa kansainvälisen lain tulkinta jää riippuvaiseksi valtioista itsestään, johtaen eräänlaiseen anarkiaan. Tilanteen voi hänen mukaansa ymmärtää myös argumenttina ”universaalien monarkian” puolesta, jossa yksi valtio on lain yläpuolella, mutta vaatii kaikkia muita toimimaan sovittujen sääntöjen mukaisesti. (Forsberg ja Patomäki 2023, 41–42)

Keskustelijat eivät lopulta päässeet yhteisymmärrykseen whataboutismin merkityksestä. Venäjän propagandassa vetoaminen kaksinaismoralismiin ja tekopyhyyden vaikuttaisi kuitenkin tämän dialogin perusteella nojaavan ainakin jossain määrin perusteltuun näkökulmaan: sääntöjen rikkomisesta rankaiseminen nakertaa näiden sääntöjen uskottavuutta, jos niiden rikkomisen on sallittua vain tietyille osapuolelle. Myös Walzer on yleisesti luonnehtinut tekopyhyyden osoittamista ”ehkä tärkeimmäksi moraalisen kritiikin muodoksi” (Walzer 1977, XV).

Huomionarvoisia kuitenkin ovat myös Forsbergin esittämät argumentit: miten tekopyhyyden osoittamisesta voidaan nostaa oikeutus omalle moraalittomalle toiminnalle? Tekopyhyys näyttää tässä mielessä kulkevan kahteen suuntaan: Venäjä, oikeutetusti, syyttää länsimaita kaksinaismoralismista, sillä nämä ovat syyllistyneet

kansainvälisen lain kannalta kyseenalaisiin, jopa suoran laittomiin hyökkäyksiin toisiin valtioihin. Samaan aikaan Venäjä ei kuitenkaan itse ole pyrkinyt toimimaan kansainvälisten sääntöjen noudattamisen takaamiseksi, vaan on ryhtynyt itse rikkomaan niitä. Jos lisäksi sovelletaan Walzerin aiemmin tarkasteltua kuvausta realisteista ja heidän näkemyksistään, tulee tekopyhyyteen vetoaminen nähdä ensi ensi keinona viedä huomiota pois Venäjän omista rikkomuksista Ukrainassa. Yhtenä lisänäkökulmana voidaan lyhyesti mainita Venäjän ja lännen toimien moraalinen vertailukelpoisuus: Kari ja Holmila huomauttavat, että esimerkiksi Yhdysvaltojen joukkojen syyllisyydessä raiskauksiin ja siviilien murhaamiseen Vietnamissa ja Irakissa oli reaktiona raivo yhteiskunnan sisällä, ja teot johtivat vankeustuomioihin sekä sotilasarvojen menetyksiin, siinä missä Venäjä on suhtautunut omien joukkojensa rikoksiin välinpitämättömyydellä, ja pyrkimyksillä kääntää uutiset omista laittomuuksista lännen propagandaksi (Kari ja Holmila 2023, 246). Nämä perspektiivit käsittelevät ehkä enemmänkin sodan sisällä vallitsevia moraalikysymyksiä (*jus in bello*) sotaan itseensä oikeuttavien teemojen (*jus ad bellum*) sijasta, mutta ne osaltaan luovat myös kokonaiskuvaa siitä, millaisia eroja on suhtautumisessa kansainväliseen lainsäädäntöön.

4.5 Normatiivisten oikeutusten yhteenveto

Normatiivisia argumentteja tarkasteltiin kolmen yleisen propagandateeman kautta, joita olivat Ukrainan kuuluminen Venäjälle, taistelu fasismia vastaan, ja länsivaltojen kaksinaismoralismista nostettava oikeutus. Tarkastelun tukena perehdyttiin lyhyesti oikeutetun sodan teoriaan. Havaittiin, että interventiot toisiin valtioihin voivat olla tietyin ehdoin oikeutettuja, mutta ne argumentit, joita Venäjä on esittänyt Ukrainan kuulumisesta sille ovat jääneet puutteellisiksi tarkasteltaessa niitä Walzerin aggressioteorian kautta.

Vastaavasti argumentit taistelusta fasismia vastaan tulivat selitetyksi pikemminkin pyrkimyksenä näyttää oikeudenmukaiselta taistellessa jotain pahaa ja uhkaavaa vastaan. Tähän sisältyy myös itsepuolustuksen elementti sekä altruismi. Interventioita saattaa olla oikeutettua tehdä humanitäärisin perustein ihmisoikeusloukkausten estämiseksi, mistä fasismiargumenteissa näyttää olleen kyse. Jotta näitä voitaisiin kuitenkin pitää rationaalisina perusteluina, tulisi niistä olla konkreettisempaa näyttöä, niiden pelkkä toteaminen ei riitä. Lisäksi näihin argumentteihin liittyi myös Walzerin käyttämää Meloksen dialogi- esimerkkiä mukaillen väite välttämättömyydestä, ettei muuta vaihtoehtoa hyökkäykselle ollut. Havaittiin, että Venäjän viestintä mukailee mahdollisesti enemmänkin realistien ajattelutapaa kuin oikeutetun sodan teoriaan uskonnosta: moraalisten argumenttien tärkeys tunnustetaan viestinnässä, mutta niiden sisältöön ei vaikuteta uskottavan.

Kaksinaismoralismin osalta havaittiin, että lännen tekopyhyiden osoittaminen on perusteltua, sillä sääntöjen noudattamisen edellyttäminen muilta samalla, kun ei niitä itse noudata, kaivertaa kritisoijan sekä sääntöjen itsensä uskottavuutta ja legitimiyyttä. Vastaavasti havaittiin myös, ettei tästä voida johtaa moraalista oikeutusta omille teoille: vääryyden tunnistaminen ja sen jälkeinen vääryyden toteuttaminen viittaa enemmän siihen, ettei myöskään itse välitä säännöistä. Tämä osaltaan vie uskottavuutta muilta moraaliseen oikeutukseen vetoavilta argumenteilta, saaden ne näyttämään vahvemmin pyrkimykseltä viedä huomiota pois konfliktin taustamotiivien tarkastelusta.

5 PÄÄTÄNTÖ

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut Venäjän harjoittamaa propagandaa Ukrainan sodan kontekstissa. Tarkastelu rakentui kolmivaiheisesti, käsittäen ”erikoisoperaatio”-termin semanttisen tutkimuksen, tunteiden roolin, ja normatiivisten argumenttien läsnäolon. Tavoitteena oli selvittää miten propagandan eri teemat vaikuttavat, ja arvioida, miten ne soveltuvat perustelemaan sotatoimia.

Huomioitavaa tarkastellussa propagandassa on se, että propaganda itsessään on rationaalista: sen tarkoituksena on luoda jokin vaikutus, jota propagandan hyödyntäjä toivoo, oli kyse sitten oikeutettuna osapuolena esiintymisestä tai vastapuolen epäinhimillistämisestä. Arvioidessani rationaalisuutta en niinkään pyrkinyt kritisoimaan propagandan roolia yleisesti, vaan kohdistin arviointini sen sisältämiin perusteluihin. Näiden perustelujenkin osalta voidaan todeta, että nekin ovat osittain asettelussaan rationaalisia: esimerkiksi sotilaallisia väliintuloja on mahdollista pitää eettisesti perusteltuina tietyin ehdoin. Ne perustelujen sisältämät väitteet, joita propagandassa kuitenkin tarkasteltiin, esiintyivät melko riittämättöminä.

Erikoisoperaatio-termin osalta havaittiin, että konfliktissa on kyse sodasta, ja pyrkimykset viitata siihen erikoisoperaationa ovat enemmänkin pyrkimyksiä välttää näyttämästä aggressorilta. Tällöin pyritään välttämään vastapuolen tunnustamista tasavertaiseksi, millä pyritään korostamaan omaa hyveellisyyttä. Sotaan liittyy terminä epäselkeyttäviä elementtejä, mutta näiden merkitys kokonaisuudelle ei ollut niin suuri, että sen avulla voitaisiin perustellusti kieltää kyseessä olevan sota.

Tunteiden roolin osalta tutkimus nojasi kolmeen propagandan kannalta merkittävään tunteeseen: inhoon, pelkoon ja suuttumukseen. Näiden osalta tutkimus pyrki selvittämään, millä tavalla nämä tunteet toimivat propagandassa, ja miten perusteltuina niitä voitiin pitää. Inhosta havaittiin, että tyypillisesti se liittyy viittauksiin keuhollisista tuntemuksista, jolloin esimerkiksi vastustajia saatetaan kuvata likaisuutta tai elämellisyttä hahmottelevin termein. Venäjä on kuitenkin liittänyt inhon myös vahvasti käsitykseen eräänlaisesta ”länsimaisen rappiokulttuurin” leviämisestä, pyrkien

luomaan kuvaa saastumisesta, jota vastaan puolustaudutaan. Tyypillisesti inholla on myös pysyvä rooli vastustajan epähumanisoimisessa, mikä helpottaa sotatoimien ja väkivallan oikeuttamisessa. Huomionarvoista on, että tähän epähumanisointiin liittyvät myös ukrainalaisten kuvaaminen natseiksi ja fasisteiksi. Se, mikä propagandassa esitetään fasismina ja natsismina yhdistyy samanaikaisesti inhottavaksi koettuun epähumanisoinnin kautta, pyrkien luomaan mielikuvaa ukrainalaisia vastaan sotimisesta lähes lääketieteellisenä operaationa. Inho havaittiin melko epärationaaliseksi tunteeksi, ja sen käyttäminen sotatoimien oikeutukseen tarjoaa heikon perustelun: tyypillisesti inhottavaksi koetusta on loogista pysyä erossa sen aktiivisen kohtaamisen sijaan. Inho ei siten anna perustetta sille, miksi siitä erossa pysymiseen ei turvauduttu muihin keinoihin, vaan ryhdyttiin sotatoimiin.

Suuttumuksen havaittiin propagandassa toimivan vetoamalla erilaisiin esitettyihin uhkakuvuihin, joiden pyrkimyksenä on pitkälti kiihottaa toimintaan havaittua uhkaa vastaan. Tältä osin se miellettiin rationaalisemmaksi tunteeksi, mutta tällöin sen tulisi perustua oikeaan kuvaan todellisuudesta. Havaittiin, että näin ei ollut, sillä Venäjä on pyrkinyt herättämään suuttumusta viestimällä esimerkiksi Ukrainan väitetysti tekemistä sotarikoksista. Näiden tueksi se ei kuitenkaan esittänyt riittävää todistusaineistoa, mikä saa tällaisen viestinnän näyttämään enemmän mielikuvamanipulaatiolta. Vastaavanlaisia havaintoja tehtiin myös pelon tunteen hyödyntämisessä, jossa lännestä ja ukrainalaisista pyritään luomaan uhkakuvaa venäläisille. Pelkokin voi olla rationaalinen tunne, mutta silloin sen olisi oltava suuttumuksen tavoin perusteltavissa. Jos riittäviä perusteluja ei esitetä, tulee pelkoon, kuten inhoon ja suuttumukseenkin vetoava viestintä nähdä Venäjän harjoittamana rationaalisen tahdon ohittamisena sille hyödyllisen toiminnan tukemiseksi. Suuttumusta ja pelkoa voi siis teoriassa käyttää perustellusti ja rationaalisesti toiminnan motivoinnissa, mutta tällöin niiden tulisi perustua oikeisiin uhkakuvuihin.

Viimeisenä tarkastelukohteena olivat normatiiviset oikeutukset: Ukrainan kuuluminen Venäjälle, taistelu fasismia vastaan, ja kaksinaismoralismin vetoaminen. Tutkimus sisälsi tässä kohtaa katsauksen lisäksi oikeutetun sodankäynnin teoriaan. Väite Ukrainan kuulumisesta Venäjälle haki oikeutusta sekä laillisesta perspektiivistä, että vetoamalla alueella oleviin venäläisvähemmistöihin ja heidän sortoonsa. Havaittiin, että Ukrainan kuuluminen Venäjälle ei ole rationaalinen perustelu johtuen sekä sotatoimien aiheuttamasta tuhosta suhteessa oletettuun humanitaariseen hyötyyn, että siitä, ettei ukrainalaisten keskuudessa olevasta venäjämielisyydestä ollut riittävää näyttöä. Venäjä oli puuttunut ja lietsonut kapinamieltä Itä-Ukrainassa, jolloin kävi epäselkeämmäksi missä määrin kannatusta todellisuudessa oli näillä alueilla. Walzerin esittämällä tavalla tulisi osoittaa, että on olemassa oikeasti erillinen yhteisö, joka kykenee ottamaan päätösvastuun omasta olemassaolostaan, jotta voitaisiin edes harvinaisella tavalla tukemiseksi osoitettuja sotilasoperaatioita.

Fasismia vastaan taistelemisen tapauksessa arvioitiin, että tällaisten väitteiden tarkoituksena on Meloksen dialogin tavoin osoittaa propagandan vastaanottajalle aggressorin toiminnan oikeudellisuus ja välttämättömyys. Tämä puolestaan ilmentää, että Venäjän suhtautuminen sotimiseen vaikuttaa mukailevan enemmän realistista näkökulmaa, jossa ajatellaan, ettei sodankäynnissä tulisi olla rajoittavia sääntöjä tai moraalista ajattelua. Samanaikaisesti moraalien ja sääntöjen merkitys kuitenkin vähintään tiedostetaan, sillä niin Venäjä kuin dialogin ateenalaiskenraalit vetoavat niihin, silloinkin kun he toiminnassaan eivät itse niitä noudata. Fasismien tavoite propagandassa on siten paitsi epähumanisoida vastustajaa kuten tunteita käsittelevässä osiossa todettiin, niin myös tarjota perusteet sotatoimien välttämättömyydelle. Välttämättömyydellä ei puolestaan Walzerin kautta tulkittuna voi perustella järkevästi aggressiivisia sotatoimia, sillä välttämättömyys voidaan usein todeta vasta konfliktin jälkeen. Fasismien vastaisella taistelulla voidaan oikeutusta hakea myös humanitaarisen intervention kautta, jota voidaan yleisesti pitää oikeutettuna toisen valtion alueelle suunnattuna sotatoimena. Tällöin sen olisi kuitenkin perustuttava ensisijaisesti altruistiseen ajatteluun, eikä omien poliittisten etujen ajamiseen. Sotatoimien perusteleminen vetoamalla fasististen tahojen suorittamiin massiivisiin ihmisoikeusrikkomuksiin voi siis olla rationaalinen perustelu, mutta sen olisi tällöin perustuttava todelliseen asiaan, ja oltava irrallinen omista poliittisista motivaatioista. Ilman todistusaineistoa kyseessä on enemmänkin pyrkimys esiintyä moraalisena toimijana.

Viimeisenä tutkimuskohteena oli oikeutuksen johtaminen kaksinaismoralismista. Venäjän pyrkimyksenä tulkittiin olevan oikeutuksen saaminen kyseenalaistamalla kansainvälisten sääntöjen pätevyyttä, koska toiset valtiot ovat itse niitä rikkooneet. Tässä luvussa huomattiin, että kaksinaismoralismin osoittaminen ei tee omista kansainvälisen lain vastaisista sotatoimista oikeutettuja, sillä se ei tarjoa moraalista perustelua sille, miksi omat rikkomukset muuttuisivat hyväksyttäväksi teoiksi. Kaksinaismoralismin vetoaminen ei kuitenkaan ole myöskään perusteetonta, sillä muiden valtioiden jättäessä yhteisiä sääntöjä noudattamatta, kuluttavat ne näiden sääntöjen perustaa. Vaikka kahdesta vääryydestä ei voida johtaa oikeudenmukaista toimintaa, ei oikeudenmukaista ole myöskään vaatia muilta sellaista, jota ei itse ole valmis tekemään. Pahimmillaan tällainen toiminta voisi kehottaa muita laiminlyömään kansainvälisiä velvoitteita.

Tutkimustuloksista voidaan sanoa, että propagandassa esiintyvien oikeutusten puutteellisuus ei ollut yllättävä tulos: Venäjän propagandaan Ukrainan konfliktin ajalta on yleisesti lännessä suhtauduttu pitämällä sitä perustelemattomana, vaikka sillä on myös oma kuulijakuntansa. Tämä tutkimus on kuitenkin osaltaan selvittänyt, mitä propagandan eri teemoja Venäjä käyttää, ja miten ne ovat pyrkineet vaikuttamaan. Lisäksi on arvioitu, onko niiden sisältämistä väitteistä nostettavissa toimintaa

oikeuttavia perusteltuja. Tämän osalta tutkimuksen voi katsoa onnistuneen selventämään propagandan luonnetta, keinoja ja rationaalisuutta.

Tutkimuksen merkitys ja sovellettavuus itsessään on mahdollisesti nähtävissä myös osana laajempaa kokonaisuutta. On tyypillistä, että suurista konflikteista on noussut myös filosofian puolella uusia kysymyksiä. Esimerkiksi Irakin sodan on katsottu herättäneen kysymyksiä siitä, miten ja milloin on oikeutettua toteuttaa sotilaallisia interventioita puolustuksellisinä toimenpiteinä. Ehkä vastaavasti Ukrainan sodasta esiin nouseva uusi tema voi liittyä esimerkiksi tässä tutkimuksessa lyhyesti käsiteltyyn oikeutukseen tukea separatistitoimintaa sotilaallisesti. Keskeisiä kysymyksiä olisivat tällöin kysymykset siitä, milloin sotilaallinen väliintulo on perusteltua toisen kansan/valtion itsemääräämisoikeuden tukemiseksi. Tällaiset kysymykset ovatko erittäin moniulotteisia, ja niihin syvempi perehtyminen voisi edesauttaa kansainvälisten sääntöjen ja sopimusten vahvistamisessa.

Vaikka siis tutkimuksessa hahmotettiin ja arvioitiin Venäjän propagandan keinoja ja rationaalisuutta Ukrainan konfliktin ajalta, ovat tutkimustulokset sovellettavissa laajemminkin. Niitä, sekä tutkimuksessa käytettyjä metodeja voidaan soveltaa yleisimminkin tapauksissa, joissa valtiot pyrkivät perustelemaan sotilaallisia operatioita toisten valtioiden alueille. Mielenkiintoisia erityistapauksia tässä mielessä voivat olla esimerkiksi Gazan ja Israelin tilanne, jossa Israelin Gazan alueelle hyökkäämistä voidaan arvioida esimerkiksi itsepuolustukseen vetoavan retoriikan tarkastelun kautta.

Samalla tavalla voidaan myös hahmotella ja arvioida Kiinan mahdollista Taiwanin anneksoimista tukevaa propagandaa. Erityiskysymyksenä tässä suhteessa voisivat myös olla separatismia käsittelevät oikeutukset. Huomionarvoista on, että esimerkiksi Ukraina on kansainvälisen yhteisön itsenäiseksi tunnustama valtio, siinä missä suurin osa valtioista ei ole tunnustanut Taiwania, vaikka se käytännössä omaksi itsenäiseksi yhteisöksen mielletäänkin. Tältä osin sotateimiin liittyvän propagandan tutkimuksen on perusteltua ylläpitää ja kehittää itseään, sillä konfliktit ovat monimuotoisia, eikä voida varmuudella sanoa, että yhdessä konfliktissa todetut vaikuttamiskeinojen piirteet ovat yhtä päteviä tarkasteltaessa jotain toista konfliktia.

Tutkimuksen edetessä pienimuotoiseksi ongelmaksi muodostui se, että aiheella oli uhkana levitä liiallisesti. Tältä osin tutkimuksen mielekkäämmän toteuttamisen kannalta olisi mahdollisesti ollut perusteltua luopua kolmeen osioon jaetusta mallista, ja keskittyä pelkästään yhteen propagandan aspektiin. Tämä toisaalta olisi taas merkinnyt, että osa oleellisista propagandaelementeistä oli pitänyt rajata ulos, joten en tähän ratkaisuun lopulta päätynyt.

Katson, että kokonaisuutena tutkimus pääsi tästä huolimatta tavoitteisiinsa: Venäjän propagandanarratiivien sisältö, vaikuttamiskeinot, ja rationaalisuus tulivat paremmin ymmärretyiksi, kun ne asetettiin tarkasteltavaksi eri filosofien ajattelun

kautta. Vaikka konfliktit muuttuvat ja kehittyvät jatkuvasti, lienee niissä hyödynnettävää propagandasta aina olevan tunnistettavissa muodossa tai toisessa ne vaikuttamisen keinot, joita tässä tutkielmassa on käsitelty. Sodat saattavat muuttua, mutta pysyvyyttä edustaa se, että toimija pyrkii viestimään, että hänen miekkansa ohjaa oikeus. Filosofian avulla voimme arvioida, onko kyse todellisesta, uskottavasta oikeutuksesta, vai pelkästä pyrkimyksestä esittää oikeutettua.

LÄHTEET

- American Psychological Association. (ei pvm.). *Misinformation and Disinformation*.
<https://www.apa.org/topics/journalism-facts/misinformation-disinformation>
- Arendt, Hannah. 1990: *On Revolution*. Lontoo: Penguin Books.
- Balaguer, Mark. "Platonism in Metaphysics", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Luettu 13.11.2023.
<https://plato.stanford.edu/entries/platonism/>
- Bilal, Arsalan. 31.11.2021: "Hybrid Warfare – New Threats, Complexity, and 'Trust' as the Antidote".
<https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/11/30/hybrid-warfare-new-threats-complexity-and-trust-as-the-antidote/index.html>
- Clausewitz, Karl. V. 1832: *On War*. Auckland: The Floating Press.
- Dixon, Robyn. 13.4.2022: "Ominous rhetoric gains ground in Russia as its forces founder in Ukraine"
<https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/13/russias-war-ukraine-founders-ominous-rhetoric-gains-ground/>
- Forsberg, Tuomas ja Patomäki, Heikki. 2023: *Debating the War in Ukraine*. Taylor & Francis.
- Hansen, Hans. 2023. "Fallacies". The Stanford Encyclopedia of Philosophy. (Spring 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (ed.). Luettu 13.11.2023.
<https://plato.stanford.edu/entries/fallacies/>
- Johansson-Nogués, Elisabeth, ja Elena Şimanschi: "Fabricating a War? Russian (dis)information on Ukraine." *International Affairs* (London), vol. 99, no. 5, 2023, s. 2015-2036, <https://doi.org/10.1093/ia/iiad179>.
- Kari, Martti. J., ja Holmila, Antero. 2023: *Miksi Venäjä toimii niin kuin se toimii*. Jyväskylä: Docendo.
- Kelman, Herbert. G. 1973: "Violence without Moral Restraint: Reflections on the Dehumanization of Victims and Victimizers." *Journal of social issues*, 29(4), s. 25-61. doi:10.1111/j.1540-4560.1973.tb00102.x
- Knapp, Noora., ja Hyvönen, Anitta: 9.5.2023. "Tutkija: Putinin katkera viesti tulee esille entistä kärjekkäämmin – lue voiton-päivän puhe sanasta sanaan".
<https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009574039.html>

- Kreml. 24.2.2022: "Address by the President of the Russian Federation".
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>
- Krieg, Andreas. 2013: *Motivations for Humanitarian Intervention: Theoretical and Empirical Considerations*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Lee, Steven P. 2011: *Ethics and War: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mansfield, Nick. 2008: *Theorizing war: From Hobbes to Badiou*. New York: Palgrave-Macmillan.
- Meisels, Tamar. 2012: "Preemptive Strikes – Israel and Iran" *The Canadian Journal of Law and Jurisprudence*. vol. 25, no. 2. s. 447-463. doi:10.1017/S0841820900005889
- Moseley, Alexander. 2002: *A Philosophy of War*. Algora Publishing.
- Nussbaum, Martha. 2004: *Hiding From Humanity: Disgust, Shame, and the Law*. Princeton: Princeton University Press.
- Nussbaum, Martha. 2013: *Political Emotions*. Harvard University Press.
- Nussbaum, Martha. 2016: *Anger and Forgiveness: Resentment, Generosity, Justice*. New York: Oxford University Press.
- Observer Research Foundation. 03.03.2023: "In Conversation | Sergey Lavrov, Russian Foreign Minister | Raisina Dialogue 2023"[video]. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=hiA8Ex9KQo4>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2016: "Accountability for killings in Ukraine from January 2014 to May 2016."
https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/OHC_HRThematicReportUkraineJan2014-May2016_EN.pdf
- Rapp, Christof. "Aristotle's Rhetoric", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (ed.).
<https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/aristotle-rhetoric/>
- Smith, David Livingstone. 24.07.2022: "Putin's Nazi Jews".
<https://davidlivingstonesmith.substack.com/p/putins-nazi-jews>
- Stanley, Jason. 2015: *How Propaganda Works*. Princeton: Princeton University Press.

Tass. 25.9.2023: "Global community making 'terrible mistake' by ignoring neo-Nazism – MFA. Maria Zakharova noted that it was Russia alone that stood against "this terrible phenomenon of neo-Nazism and neo-fascism".
<https://tass.com/politics/1680301>

Tass. 31.12.2023: "Medvedev calls defeat of neo-fascism Russia's main goal for 2024".
<https://tass.com/russia/1728471>

Tass. 28.4.2022: "Ukraine's denazification to be completed - Russian diplomat Torture centers are really unthinkable in the 21st century, Sergey Leonidchenko said". <https://tass.com/politics/1444523>

Tass. 27.9.2023: " Zelensky's applause for fascist confirms Kiev's Nazi ideology – Kremlin". <https://tass.com/politics/1681165>

Varho, Esko. 2.4.2022: "Putinin puhe 21.2.2022". <https://yle.fi/a/3-12388039>

Venäjän ulkoministeriö. 30.11.2022: "Briefing by Foreign Ministry Spokeswoman Maria Zakharova, Moscow, November 30, 2022".
https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1841096/

Walzer, Michael. 1977: *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.

Yhdistyneet kansakunnat. 12.10.2022: "With 143 Votes in Favour, 5 Against, General Assembly Adopts Resolution Condemning Russian Federation's Annexation of Four Eastern Ukraine Regions".
<https://press.un.org/en/2022/ga12458.doc.htm>

Yhdistyneiden Kansakuntien PERUSKIRJA 1/1956:
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1956/19560001/19560001_2#idm46434450960576

Yrjönsuuri, Mikko. 2003: *Roistovaltion raunioilla: filosofinen arvio Irakin sodasta*. Helsinki: Gaudeamus.

